

France Veber: **Potrošnja in zadružništvo.**

Potrošnja je obratna stran proizvodnje. To dejstvo velja že na najprvotnejši stopnji življenja, kjer je trošenje toliko kakor neposredno sprejemanje potrebnih energij (hrana!), proizvodjanje pa toliko, kakor življensko preoblikovanje takih energij (presnavljanje). Dà, na tej stopnji med trošenjem in proizvodjanjem skoraj ni nobene stvarne razlike; enotno bistvo življenja je, da takorekoč v eni potezi prejema in oddaja, troši in proizvaja. Táke razlike se pojavijo šele na poznejši stopnji razvoja, zlasti pa tedaj, ko nastane potreba po takih življenskih dobrinah, ki morajo biti šele posebej pripravljene in šele posebej izdelane. Prave sledove takih razlik najdemo že pri živalstvu in je tu misliti recimo samo na trošenje in proizvodjanje v »državi« čebel. Ali taka potrošnja in taka proizvodnja še zdaleka ni znak pravega gospodarskega življenja. Na tej stopnji je namreč razmerje med potrošnjo in proizvodnjo že po naravi še povsem enakomerno in stalno; zato so na taki stopnji možne tudi še samo povsem »naravne krize«, kakor jih povzroča na pr. slaba letina, mraz, bolezen i. t. d. Povsem drugačno pa postaja to razmerje na točki človeškega življenja, kjer dobi ta važna razdalja med potrošnjo in proizvodnjo nenkrat kaj neenakomerno lice in posebno linijo lastnega ter samostojnega razvoja. Najgloblji razlog temu dejstvu je v tem, da ima samo človeška potrošnja in človeška proizvodnja značaj razumske nameravanosti in osebne hotnosti: človek se zaveda svojih potreb in dela z namenom to, kar te potrebe zahtevajo. Táka razumska pot od zaželenega učinka do potrebnega vzroka in taka hotna pot od zaželenega smotra do potrebnega sredstva pa utegne biti zdaj krajša zdaj daljša in razven tega še za različne ljudi tudi kaj različno uspešna. In to samo po sebi stori, da se prvotno prirodno ravnovesje med potrošnjo in proizvodnjo neobhodno premakne in otvori pot k novemu ter povsem samostojnemu nadaljnjemu razvoju: in to je gospodarski razvoj človeškega življenja.

Najprvotnejša stopnja takega gospodarskega trošenja in proizvodjanja bi bil primer, ko človek to, kar troši, tudi sam proizvaja, in narobe. Ni

dvoma, da je bilo tako stanje več ali manj obenem prvotno gospodarsko stanje, in tudi danes še ni izginilo; na pr. kmet večino tega, kar troši, tudi sam proizvaja. In zanimivo je, da utegne že na tej stopnji razmerje med trošenjem in proizvajanjem biti zelo različno. Trošenje utegne posegati mero proizvajanja in proizvajanje mero trošenja. Ali trošenje utegne biti že po sebi »bolno«, premalo ali preveliko in tudi proizvajanje utegne biti že po sebi »pomanjkljivo« in to vsled pomanjkljivih sil pristojnega proizvajalca-trošitelja kakor tudi vsled pomanjkanja proizvodnih sredstev in proizvodnega materiala samega. Toda eno razmerje ostane na tej stopnji še trdno ohranjeno, namreč da je tu vsako proizvajanje še v službi — trošenja in ne narobe. Delo se ravna še po življenskih potrebah in ne življenske potrebe po delu. Pač ostane že tu še nekaj »previška« na samem delu in je to ono »delo« prvotnega človeka, ki bi bilo podobno današnjemu telovadnemu ali športnemu delu. Ali končno je tudi ta prevešek na delu namenjen tem bolj uspešnemu »proizvajalnemu« delu in po takem delu neposredno pogojeni možnosti tem bolj sigurnega in tem bolj zadovoljivega življenskega trošenja. Že na tej stopnji bi veljalo geslo: užitek je plačilo in torej tudi namen truda, trošenje je plačilo in torej tudi namen proizvajanja. Že precej drugačno pa je to razmerje na sledeči stopnji, ko postajata trošitelj in proizvajalec različni človeški osebi ali vsaj različni skupini človeških oseb. Saj je življenje človeka že od početka navezano še na življenje v družbi, pri čemer je tu najprej misliti družinsko-plemensko življenje, ki postaja šele pozneje tudi plemensko-narodno in končno celo narodno-nacionalno opredeljeno. Vprav prvotno plemensko življenje pa je mogočno vplivalo tudi na nadaljnji razvoj notranjega razmerja med gospodarsko potrošnjo in gospodarsko proizvodnjo. Človek je seveda še naprej trošitelj in proizvajalec, ali proizvodne vloge postajajo vedno bolj porazdeljene: vsi še recimo isto ter enako trošijo, ali eden človek, ena družina, eno pleme proizvaja to, drugi pa drugo. Prav gotovo je tudi na tej stopnji proizvodnja še vedno v službi potrošnje, ali notranja zveza med njima je postala bistveno rahlejša. Lahko celo rečemo, da sta na tej točki potrošnja in proizvodnja druga do druge že v enakem razmerju, ker sta obe le v službi nekega višjega, namreč družinsko-plemenskega življenja. Vsaj idejno je to takó; zakaj dejanski je družinsko-plemensko življenje še prvotnejše, nego samo gospodarsko in samo to življenje je rodilo tudi one prve početke gospodarstva, ko je bilo trošenje človeka res le sad njegovega lastnega proizvajanja.

Vendar je že prvotna plemenska skupnost odločilno vplivala na sem spadajoče razmerje med trošenjem in proizvajanjem pristojnih poedincev. Ta vpliv se je zlasti javljal v moči tako zvanega običaja in mnenja, po katerem je bilo poedincu takorekoč že naprej predpisano tudi vse to, kar bi lahko imenovali vsebino, mero ter način njegovega trošenja in proizvajanja; zato se je ponavadi kaj slabo godilo onemu, ki je trošil ali proizvajal mimo tega običaja in mnenja ali celo proti njima.

Takó je nastalo med trošenjem in proizvajanjem zlasti dvojno posebno razmerje. Na eni strani sta trošenje in proizvajanje prenehala biti sama sebi namen in sta v enaki meri služila samo pristojni višji, družinsko-plemenski življenski skupnosti, ki je obema še vedno dajala značaj trdne organske enotnosti. Ali na drugi strani so se pojavile že ostre razlike zlasti v družinsko-plemenskem proizvodanju: na pr. eno pleme je proizvajalo orožje, drugo pa hrano. To pa je storilo, da se je prvotno »notranje« in poznejše »običajno« ravnovesje med trošenjem in proizvajanjem zares pričelo vedno bolj rahljati in da je težišče tega razmerja končno padlo na stran — samega proizvajanja. Sprva je bilo sicer med trošiteljem in proizvajalcem še razmerje enakomerne medsebojne zavisnosti; oba sta enako trošila in je bila razlika med njima samo ta, da je k enemu delu te potrošnje pomagalo proizvajanje prvega, k drugemu pa proizvajanje drugega. Tudi to razmerje je v marsičem še danes ohranjeno in je tu misliti na pr. samo na razliko med današnjimi agrarnimi in industrijskimi narodi ter državami. Toda prekmalu je »trošitelj« postal zavisnejši, »proizvajalec« pa nezavisnejši. To dejstvo se je pričelo prikazovati na pr. že na točki prvotne domače obrti, čije zastopniki so postali obenem najbolj premožni in najbolj odlični člani svoje plemenske zajednice. In zdaj morda že čitate, sam slutiti tudi za nadaljni razvoj v enaki smeri; saj je bil ta razvoj v bistvu orisan že v mojem zadnjem članku o »Produkciji in združništvu«. Človek je vedno manj tega, kar je trošil, tudi sam proizvajal in proizvodnja je postala vedno bolj razčlenjeno poklicno delo; njena nadaljnja pot je bila, kakor sem bil to že zadnjič omenil, pot od prvotne domače obrti do današnje kapitalistične oblike gospodarskega proizvajanja. Z ozirom na osnovno razmerje med trošenjem in proizvajanjem pa je bila ta pot obenem pot vedno večjega ter vedno usodnejšega oddaljevanja samega proizvajanja od — dejanskega trošenja: potrošnja je prenehala biti namen proizvodnje, pač pa je proizvodnja zadobila mesto, kakor da naj bi se samo vsled nje in samo njej na ljubo tudi trošilo. Dà, ta razvoj je šel takó daleč, da je končno celó proizvajanje sámo postalo samo sredstvo v rokah onih, ki nič ne proizvajajo, temveč samo kopičijo za proizvodnjo potrební kapital: potrošnja, ta edini stvarni gospodarski namen proizvodnje, je postala dekla proizvodnje in proizvodnja, ta edini stvarni gospodarski namen kapitala, je postala zopet samo dekla kapitala.

Z vsem tem pa je zdaj tudi že zadeto osnovno jedro današnje krize v gospodarskem življenju. Ta kriza se namreč, kot vidimo, prav bistveno razlikuje od vsake uvodoma omenjene naravne krize v gospodarstvu. Vse naravne krize gospodarstva izvirajo iz samih notranjih nedostatkov na gospodarskem trošenju ali tudi na gospodarskem proizvajanju (nepravilno trošenje, bolezen, razsipno življenje, pomanjkanje proizvodjalnih sil in proizvodjalnih sredstev, elementarne katastrofe i. t. d.). Današnja gospodarska kriza je pa prvenstveno osnovana na skrivljenem razmerju med samim trošenjem in za tako trošenje potreb-

nim gospodarskim proizvodanjem: saj smo videli, kakó je vprav trošenje, ki je in naj bo stvarni namen gospodarskega življenja, postalo samo sredstvo za samo proizvodanje (podjetništvo) ali celó za samo možnost proizvodanja (kapitalizem). Svarno pa bi sama možnost proizvodanja morala služiti le dejanskemu proizvodanju, proizvodanje pa samemu trošenju ali z drugimi besedami: kapitalizem bi moral služiti podjetnosti, podjetnost pa dejanskim potrebam življenja. Danes je pa to stanje naravnost na glavo obrnjeno in odtod ter samo odtod tudi ta posebna ter doslej nepoznana kriza našega časa. S tem pa je obenem rečeno, da more to osnovno gospodarsko napako našega časa popraviti zopet samo gospodarska resnica: jedro te resnice je pa v tem, da se mora vse gospodarsko proizvodanje in tudi vsa možnost takega proizvodanja in to po svojem načinu, obsegu in cilju definitivno osloniti zopet na — trošenje ter samo na trošenje. In k temu gospodarskemu idealu nas vedno bolj približuje samo zmagoviti pohod z adružne misli. Prve moderne zadruge so bile potrošne zadruge in te zadruge so nastale iz podzavestnega spoznanja, da je osnovni namen gospodarskega življenja v potrošnji in ne v proizvodnji ali celó v sami možnosti takega proizvodanja. In te potrošne zadruge so nadalje rodile nastanek proizvodajalnih zadrug, kojih podzavedni namen je bil vprav v tem, da se omenjena osnovna gospodarska napaka našega časa popravi tudi na samem proizvodanju in da se gospodarsko proizvodanje takó tudi neposredno podredi sami potrebi gospodarskega trošenja. Oboje, potrošno in proizvodajalno zadrugništvo je pa končno rodilo misel celotne zadrugne preureditve gospodarskega življenja na zemlji. Vsi nekako instinktivno čutimo, da bi bila taka preureditev zares potrebna; glavni namen pričujočega članka je pa ta, da bi se te potrebe tudi jasno zavedli in da bi to potrebo tudi jasno spoznali. To pa bi bilo spoznanje, da mora v gospodarskem pogledu samo potrošnja voditi proizvodnjo, samo proizvodnja pa kapital: le zmaga zadrugne misli pa more in to po sami gospodarski poti iz kapitala storiti zopet slugo proizvodanja in iz proizvodanja zopet slugo dejanskega trošenja.

Zveze nabavljalnih zadrug.

(Iz Gideove knjige »Nabavljalne zadruge«. Priredil E. T.)

Čim je zadrugno gibanje doseglo gotovo stopnjo razvoja, se prično zadruge združevati. Njihove zveze se morejo organizirati z dveh stališč, z moralnega in trgovskega. Prve, zadrugne zveze, hočejo voditi zadrugno gibanje idejno, druge, nabavljalne zveze, hočejo posredovati nakupe in po možnosti organizirati proizvodnjo. Akoravno se obe vrsti moreta združiti v en sam organizem, je radi lepše razdelitve dela priporočati delitev, kakor je dvojje domov v parlamentarni vladavini — zbornica in senat.

I. Zadrúžne zveze se ustanavljajo s ciljem, da pospešujejo med včlanjenimi zadrugami duha solidarnosti, da jim dajejo zavest moči in pomembnosti, da zbirajo od njih in jim dostavljajo statistične, pravne in gospodarske podatke, sklicujejo kongrese, izdajajo časopise in brošure, vodijo propagando, razdeljujejo območja posameznih zadrug, z eno besedo, da vladajo z moralno avtoriteto. Njihova vloga je znatna, vsaj tam, kjer je v zadrugarjih čut za organizacijo in red in kjer jih ne deli grobo politično ali versko sovraštvo.

Vse zveze so organizirane na demokratski način. Njihov parlament — kongres — se sestaja enkrat v letu in zaseda le nekoliko dni. Med letom ga predstavlja stalen biró, ki ga tvorijo od zadrug izvoljeni odborniki.

Delo zadrúžnih zveze se ne more vršiti brez stroškov. Omogočajo ga vplačila zadrug, članic, od katerih je tako odvisen razvoj teh zvez in posredno razvoj vsega zadrúžnega gibanja.

II. Nabavljalne zveze imajo čisto gospodarski cilj: skupen nakup potrebne robe. S skupnimi nabavkami osigurajo zveze svojim zadrugam sledeče koristi:

1.) Nabavna cena se zniža. Prav tako, kakor znižajo nakupno ceno združenja poedincev s ciljem skupnega nabavljanja, je jasno, da se zniža cena tudi nabavkam, ki jih vrše združene zadruge. Nabavljalna zveza je zadruga zadrug.

2.) Olajša se začetek zadrug. Vsakdo ve, da je začetek povsod najtežji, a predvsem v zadrúžništvu. Nova zadruga, ki ima samo malo število članov, malo kapitala, nima skušenj v poslovanju, pa je poleg tega izročena sovraštvu vseh trgovcev, je skoraj gotova, da bo zgodaj propadla. Mnogi tožijo o umrljivosti dece. Približno ena četrtnina otrok umre v prvem letu življenja. In umrljivost mladih zadrug je prav tako žalostna.

Z obstojem nabavljalne zveze se popolnoma spremi ta žalostni položaj. Mlada zadruga dobi vso potrebno robo po isti ceni kot razvita velika posestrima, zveza jih obvaruje poskusov in napak v začetku. Zadrugi, ki se osnuje, ni potrebno, da ima v svoji sredi strokovnjaka. Svoje delo pričnejo s preprostim pismom: »Nas je toliko. Pošljite nam vse, kar rabimo.«

3.) Preprečene so nedopustne provizije in s tem ocvhana morala zadrug. Če zadruge kupujejo vse v svoji nabavljalni zvezi, ostanejo člani njihovih uprav daleč od dobaviteljev, z njimi nimajo neposrednih zvez. Rekli boste, da bodo pač upravniki nabavnih zvez in njihovih osrednjih skladišč izkoriščali provizije in podkupnine. Morda, toda njihova kontrola je lažja in vsled tega boljša in če vzamemo najslabši slučaj, ker jih bi bilo samo nekoliko desetih namesto nekaj tisočev, bi bilo zlo jako zmanjšano.

4.) Preprečen je bojkot trgovcev in dobaviteljev. Ti bi s tem, da zadrugi robe ne dobavljajo, mogli onemogočiti njeno delo.

vanje. Zadruga, ki ima nabavljialno zvezo, katera ji preskrbuje vse potrebno, se trgovcem lahko smeje.

5.) Dana je možnost, da se ustanavljajo tovarne. Ne bi bilo lahko posamezni zadrugi, da bi ustanovila za sebe tovarno čevljev, klobukov, mila i. t. d., ker ji ne more zagotoviti zadostnega trga, če nima izrednega števila članov. Če pa nabavljialna zveza združi naročila stotine zadrug, desettisočev rodbin, tedaj lahko ustanovi tovarno na sigurnem temelju, ker ve vnaprej množino poslov, ki bodo tovarni zasigurani. In končno se vendarle priznava, da bo nabavljialno združništvo le potom proizvodnje moglo spremeniti današnje gospodarko stanje. Kdor hoče do cilja, hoče tudi sredstev — zveza se takoj usili sama.

6.) Organizirati se morejo splošno koristne ustanove. Če naj to ne bodo prosvetne ustanove, ki spadajo bolj v delokrog združnih zvez, obravnavanih pod I., se organizira lahko vsaj bančna in zavarovalna služba. Če bi se prepustilo vsaki posamezni zadrugi, da si ustanovi tako ustanovo sama, ne bi mogli ti razcepljeni naporji doseči ničesar.

Združenja zadrug radi skupnega nabavljanja se kažejo v treh oblikah.

1.) Trgovska posredovalnica se omejuje na to, da zbira in daje včlanjenim zadrugam informacije o cenah in dobaviteljih in da obratno dostavlja dobaviteljem naročila zadrug.

Ta oblika je najpreprostejša, ne zahteva niti skladišč, niti kapitalov, razen morda nekaj malih stroškov za oglase v časopisih in za pisarniško službo. Nasproti tem malim stroškom stoje naravno povsem omejene usluge, ki jih posredovalnica nudi. Komaj da more dati katero velikih koristi, ki smo jih zgoraj našteali. Le neka znižana cena in gotovost glede kakovosti, to je vse, kar more dati.

2.) Sindikat ni kakor prva oblika preprost posredovalni organ, temveč vrši komisijske posle. Sindikat zbira naročila zadrug in kupuje pri dobaviteljih za njihov račun. Včasih, kadar se mu zdi trenutek posebno ugoden, kupi celo za lasten račun. Ta oblika je jačja od prve, toda ne more poslovati brez kapitala.

3.) Osrednje skladišče je prava zadruga zadrug. Kupuje neposredno pri proizvajalcih ali proizvaja z lastnimi sredstvi ter to prodaja zadrugam-članicam po nabavni oziroma proizvajalni ceni, morda z majhnim povišanjem, namenjenim za nepričakovane slučaje. Čisti prebitok se deli med udeležene zadruge po prav istem principu, po katerem slednje dele svoje prebitke svojim članom.

Za obratovanje osrednjih skladišč niso potrebni le znatni kapitali, temveč tudi obširni prostori ter cel roj uslužbencev. Toda taka zveza se more razviti do nedogledne moči. Mamut v združništvu, angleško osrednje skladišče v Manchestru zaposluje preko 20.000 uslužbencev, ima preko 70 tovarn za najrazličnejšo robo, eno celo v Avstraliji, ima svoje lastne pristaniške naprave, celo vrsto trgovskih zastopništev v Danski, Ameriki (U. S. A.), Nemčiji, Švedski, Franciji, Španiji, Kanadi, Avstraliji; ima svoje

čajne plantaže na Ceylonu in v Indiji in še, in še. — Resno so se pričeli bati v Angliji, da bo ta nabavljalna zveza despotski zagospodarila nad vsem angleškim združništvom, zdi se, da bi mogla spremeniti vse združništvo v veliko, centralizirano, birokratsko mašino.

V ekonomskem redu ni mogoče najti ustanove, ki bi se mogla primerjati z osrednjim skladiščem, razen trustov in kartelov. Resnično obstojajo prav vidne enakosti med temi organizacijami. Nabavljalne zveze zadrug so pravi trusti konsumentov, ki se ustanavljajo proti trustom producentov. Njihov uspeh bo morda baš v tem, da bodo obvarovale trg in publiko pred silo mogočnih združenj kapitalistov.

S. Č.:

Izredni občni zbor Podpornega društva železničarjev v Ljubljani.

Vršil se je dne 22. oktobra t. l.

Čemu izredni občni zbor? Zahtevala ga je skupina članov, ki hočejo povišanje pogrebnine. Društveni odbor je moral ustreči tej zahtevi in je sklical izredni občni zbor z dnevnim redom kot so ga hoteli, in sicer:

1.) Razveljavljenje sklepov zadnjega občnega zbora z dne 5. marca 1933. leta od 4. do zadnje točke. 2.) Volitev novega odbora. 3.) Določitev pogrebnine. 4.) Slučajnosti. Razveljavili naj bi se sklepi o razmerju med članarino in pogrebnino, o spremembi pravil, sklep o nalaganju denarja v Kreditno zadrugo železničarjev in končno pooblastilo, da se naloži društveni denar v realitete.

Oglejmo si zahteve in želje te skupine v zadnjih letih! V letu 1930: Pogrebnina naj se poviša na tako višino, da bo ostalo koncem leta samo še en milijon dinarjev rezerve. V letu 1931: Pogrebnina naj se poviša na 6000 Din. V letu 1932: Proda naj se sedanja parcela na Dunajski cesti in tako porabi ves denar, ki ga imamo, za povišanje. Na izrednem občnem zboru dne 21. avgusta 1932 so z večino glasov dosegli, da se niso gradile stanovanjske hiše in leta 1933 so zahtevali povišanje samo še na 5000 Din.

Odbor se ni protivil zahtevam po povišanju pogrebnine, zahteval pa je s svoje strani kot dober gospodar, da se tudi s številkami dokaže, da je trajno povišanje pri razmerju članarine 6 oziroma 3-50 Din mogoče. Takega dokaza pa ni nihče podal. Kot dokaze ne moremo smatrati nekaj številk, ki se nanašajo samo na dobo enega leta ali na izkustva v dobi zadnjih 10 let. Saj smo vendar obrazložili v lanskem koledarju, da je bilo zadnje desetletje izredno stanje, ko je pristopilo mnogo mladih članov, ki so društvo nekako pomladili..

Kdor bi hotel doprinesiti pravi dokaz, bi moral najprej ovreči trditve o starejši zgodovini društva, kot jo je preživelo v normalni dobi, recimo v letih 1880 do 1916. Kakšna je bila takrat umrljivost, kakšno je bilo takrat

razmerje med članarino in pogrebnino? Pisali smo tudi o tem v našem koledarju. Bilo je takrat razmerje, ki bi odgovarjalo številkam: Za 6 Din članarine dobiš lahko 3000 Din podpore. Pojavila pa se je kriza, ko je bilo mogoče dobiti za 6 Din članarine samo 1800 Din podpore. Pa opozicija je šla preko takih dejstev.

Upravni odbor je hotel zaključiti debato na tak način, da je predlagal, naj bi razsodil o tem čisto računskem sporu strokovnjak. Na to pa niso pristali oni, ki so mislili, da so sami strokovnjaki. Tako je prišlo do izrednega občnega zbora, na katerem naj bi se glasovalo, koliko je dva krat dva.

Opozicija je bila zelo nespretna, njene zahteve so bile diletantske, tako formalno kakor vsebinsko. Zahtevali so razveljavljenje sklepov. Kaj se pravi razveljaviti? Če si kdo zlomi nogo, ali če zamudi vlak, to se ne da razveljaviti! Noga se zaceli, odpeljem se lahko z drugim vlakom, ali izvršeno dejstvo se ne da spraviti s sveta. In tako se ne da spraviti s sveta dejstvo, da se je z večino glasov odglasovala točka 4. občnega zbora z dne 5. marca 1933, da so odšli voditelji opozicije in njih pristaši domov in da so pustili potem ostale, da so sklepali in izglasovali spremembo pravil, s katero se uvede delegatski sistem, da se nalaga denar v Kreditno zadrugo železničarjev i. t. d.

Hoteli so voliti nov odbor, pa so pozabili staviti predlog, da se razreši sedanji odbor svoje funkcije, z razrešnico ali brez razrešnice i. t. d. Konfuzija na vseh koncih in krajih!

Eksperiment z izrednim občnim zborom, ki je imel na dnevnem redu nesmiselne zahteve, je stal društvo okoli 8000 Din.

Sedaj pa si oglejmo in zračunajmo še, koliko bi stal poskus, če bi prodrle njih zahteve glede povišanja pogrebnine. V letu 1933 je bilo od 1. januarja do 31. oktobra dohodkov 632.888 Din, to je vplačana članarina. Drugih dohodkov društvo nima in jih tudi ne bi moglo imeti, ker je ves denar zamrznjen. Nasproti temu pa smo imeli izdatkov za pogrebnine (115 umrlih članov in še 11 dvojnikov) 504.000 Din, za režijske stroške v 10 mesecih normalno 67.000 Din, skupni dejanski izdatki so znašali torej 571.000 Din. Ostal je presežek 61.000 Din, od katerega se morajo odšteti še izdatki, ki smo jih imeli radi nezadovoljnežev in njih občnega zbora.

Če bi pa povišali pogrebnino od 4 na 6000 Din, kot so lani zahtevali, bi imeli že danes primanjkljaj 181.000 Din, pri povišanju na samo 500 Din pa 65.000 Din. Ali z drugimi besedami — dolžni bi bili ostali 30-tim oziroma 13-tim članom na pogrebnini. Ali bi bila to reklama za naše društvo? Ali bi res drli vsi mlajši iz vseh direkcij v naše društvo? To bi bil polom, ki bi najbrž slehernemu odprl oči.

Zakaj je bilo letos toliko izdatkov za pogrebnine? Letos je umrlo do konca oktobra več članov kot lani vse leto! Samo v času od 1. do 8. junija je umrlo 7 članov! Epidemije ni bilo, pa umrli so! Zakon narave je močnejši kot želje in zahteve naših »računarjev«, da naj umre na leto samo 1% članov. Poglejte si samo v lanskem koledarju, koliko imamo starih

članov in kje je poprečna doba umrljivosti (slika 2)! »Izkušnje« v zadnjih 10 letih niso nikake izkušnje. Statistika za 10 abnormalnih let ni še nikaka statistika. Zdaj šele prihajamo polagoma nazaj v normalno dobo, kot je bila včasih pred 20., 30. leti.

Dobili smo v roke statistiko Podpornega društva železničarjev v Budimpešti. V njej so objavljene bilance in statistika od leta 1879 naprej. Lep čas je znašala umrljivost samo 1%, tudi samo 0·7%. Polagoma pa se je dvigala na 1·2, 1·5 do 2%. Pa oni so s tem tudi računali in nabrali rezervo za to dobo, tako da lahko gladko izplačujejo, kar so se bili zavezali.

Tudi pri nas narašča umrljivost, to smo težko občutili že letos. Poprečna doba starosti narašča po nujnem zakonu števil. Imamo ca 11.500 članov poprečno starih po 48 let. To je $(11.500 \times 48) = 552.000$ starostnih let. Recimo, da pristopi vedno toliko mladih članov, kot umre članov, vzemimo po mnenju opozicije po 130. Tedaj imamo novih $130 \times 35 = 4.550$ starostnih let. Umre in odpade 130 članov poprečne starosti 60 let ali starostnih let 7.800. Vsi člani pa postanejo med tem po eno leto starejši, torej prištejemo starostnih let še 11.500 in dobimo skupno starostnih let 560.250 ali: poprečna starostna doba se poviša od 48 na 48·72 let, to je 48 let in 8 mesecev.

Po enačbi bi se moralo izmenjati letno 363 članov, če pristopajo mladi v poprečnem 30. letu, stari pa odhajajo v poprečnem 60. letu, da imamo vedno enako poprečno starost članov.

Z naraščanjem poprečno starosti pa mora nujno nastopiti tudi umrljivost. Tu je jedro vsega računa in kalkulacije!

Približujemo se oni poprečni starosti, ko začenja umrljivost precej naraščati. Praksa nam je že v tem letu pokazala, da niso to prazne besede, temveč da je bilo naše opozarjanje na to dejstvo popolnoma pravilno in utemeljeno.

Prav tako je bilo pravilno naše opozarjanje, naj se naloži denar v realitete, ostanek pa v našo Kreditno zadrugo. Tudi tu je doživela opozicija, ki nam je to onemogočila, že danes popolen polom. Denar nam je zamrznil, mesečno dobimo samo ca 2800 Din iz banke. In pri tako zamrznjenem denarju hočejo še vedno povišavati!

Ostanimo pri številkah in računih, ki so najbolj zveste in resnične. Računajmo realno in pravično!

F. Gorše: **Od liberalizma do marksizma.**

Nauk Smithove šole se je hitro razširil in globoko vkoreninil v gospodarski politiki evropskih držav. Vendar so se prav kmalu pojavili skoro v vseh državah tudi nasprotniki liberalizma. Zlasti ga je obsojal švicarski grof *Simonde de Sismondi*. Čeprav v začetku naklonjen liberalnim idejam, je po daljšem bivanju na Angleškem postal kritik Smithove šole in jo je ostro napadal v svojih delih. Pobiljal je liberalno načelo, da se

država ne sme mešati v gospodarsko življenje, temveč da mora prepustiti razvoj gospodarstva prirodnim zakonom, ki vladajo v gospodarstvu prav tako kakor v prirodi. Zastopnikom liberalizma očita, da se brigajo le za povečanje produkcije in bogastva, a ne za blagostanje naroda, ker zanemarjajo skrb za pravično razdelitev dobrin med ljudstvom. Sismondi zastopa načelo, da je država vedno upravičena poseči s primernimi odredbami v gospodarsko življenje in skrbeti, da se ščitijo gospodarsko slabejši sloji. Angleške gospodarsvene razmere so ga tako razočarale, da je odsvetoval slediti v gospodarstvu stopinjam Anglije in celo priporočal povratak k fevdalizmu in cehovskemu sistemu. Sismondi tolmači krize na način, ki je do danes obdržal svojo vrednost. On je mišljenja, da povzroča krize obubožanje ljudstva, ki ne more pokupiti produktov, ki jih kapitalisti proizvajajo brez načrta in v velikih množinah. Njegov nauk o narodnem gospodarstvu se približuje naziranju onih socialnih reformatorjev, ki jih nekateri imenujejo naivne socialiste ali utopiste.

Tudi v Nemčiji je Smithov nauk naletel na odločen odpor. Izrazita nasprotnika liberalizma v Nemčiji sta Adam Müller in Friderik List.

Prvi se ne strinja s Smithovo trditvijo, da je zasebna korist gonilna sila gospodarskega življenja in dokazuje, da bi morala za državno gospodarsko politiko biti odločujoča korist skupnosti vsega naroda, vse države. Kakor Sismondi se tudi Müller navdušuje za gospodarske oblike srednjega veka in ostro graja liberalizem, ki se briga le za produkcijo, a zanemarja skrb za pravično razdelitev dobrin med ljudstvo.

Friderik List je največji ekonom Nemčije. Po njegovem mišljenju je mogoče svobodno trgovino pospeševati in priporočati le v Angliji, kjer je industrija že tako razvita, da mora v svrhu razpečevanja svojih produktov iskati odjemalce na evropskih tržiščih in kolonijah, pri čemer je ne sme nikdo več ovirati. Za Nemčijo, kjer je bila industrija še v povojih, odklanja svobodno trgovino in zahteva nacionalno gospodarstvo, zavarovano z visokimi carinami. Navdušuje se za carinsko združenje nemških držav, ki je bilo pozneje po njegovi zaslugi oživotvorjeno. List ima za razvoj Nemčije v ekonomskem oziru take zasluge, kakor jih ima Bismark v političnem.

Vse struje narodnega gospodarstva, kolikor smo se dosedaj seznanili z njimi, priznavajo na individualističnem redu zgrajen družabni red. Individualistični družabni red sloni na priznanju privatne lastnine in nasledstvenega prava. Privatna lastnina pomenja popolno oblast in svobodno razpolaganje človeka nad stvarmi. Človek more stvar prodati, darovati ali uničiti, ne da bi imel kdo pravo delati mu zapreke. Nasledstveno pravo pa omogočuje vsakomur, da odločuje po svoji volji, komu naj njegova privatna lastnina po smrti pripada. Od privatne lastnine ločimo skupno (kolektivno) lastnino, ki jo izkoriščajo in uživajo člani neke edinice, družine, sela, občine i. t. d.

Borba med individualističnim in kolektivističnim družabnim redom je prastara. Začela se je, čim je privatna lastnina postala temelj družabnega

reda in kakor hitro so se pojavile v človeški družbi gospodarske in socialne razlike. Znanstveni sistem, ki si je postavil za cilj spremembo individualističnega družabnega reda, to je odstranitev privatne lastnine in nasledstvenega prava, in ki hoče nov družabni red, ki bi boljše odgovarjal pravičnosti kakor današnji kapitalistični družabni red, imenujemo socializem. Zastopniki socializma očitajo današnjemu družabnemu redu, da je umetno zgrajen le zato, da imajo nekateri moč v svojih rokah, ki jo zlorablajo proti drugim, vsled česar ga je treba s silo zrušiti. Drugi so naziranj, da se bo današnji družabni red polagoma šam od sebe preokrenil k socializmu, a dolžnost socialistov je, vzgajati mase in jih pripravljati na to spremembo. Razlikujemo tri struje socializma, in sicer: komunizem, kolektivizem in agrarni socializem. Prva struja zahteva kolektivizacijo vseh dobrin, druga samo proizvodnih sredstev, a tretja kolektivizacijo zemljišča.

Prve misli, ki pokazujejo pot k pravični ureditvi obstoječega družabnega reda, najdemo v delih Francoza St. Simona. Ta zastopa stališče, da je vrednost vsakega predmeta odvisna od množine dela, ki je vložena vanj. Krivično je, da vodijo državo kapitalisti in veleposestniki ter odrivajo od državnih poslov delavce, ki predstavljajo produktivni del naroda. Na temelju teh naziranj zahtevajo njegovi pristaši politično vlado, ki naj bo v rokah delavcev. Njegovi pripadniki odklanjajo nasledstveno pravo in priznavajo privatno lastnino edinole nad stvarmi, ki si jih posameznik pridobi z delom. Njegovi učenci so nauk svojega učitelja izrazili v stavku: Vsakomur po njegovi sposobnosti, a vsaki sposobnosti po odgovarjajočem delu.

Charles Fourier si zamišlja državo, v kateri bi bil vsakdo primoran delati samo to, za kar čuti posebno sposobnost. Na ta način bi delo postalo užitek, kar bi pospešilo soglasje med ljudmi. Nasprotnik je individualističnega načina proizvodnje in trošnje.

Angleški tovarnar Robert Owen si predstavlja uresničenje socialističnih načrtov na zadružnem temelju. Mnogo zaslug si je pridobil s socialističnimi uredbami, ki jih je vpeljal v svoji tovarni.

Med začetnike znanstvenega socializma v Nemčiji se prišteva Karol Rodbertus-Jergetzow. Ta vidi največji nedostatek kapitalističnega družabnega reda v tem, da dobiva delavski razred vedno isti delež za svoj trud navzlic naraščajočemu narodnemu premoženju, dočim delež kapitalistov raste od dne do dne. V tem tiči vzrok socialne bede in kriz. Temu krivičnemu stanju bi se dalo odpomoči le tako, da bi zemljišče in kapital prešla v državno last in da bi se produkcija vršila po enotnem načrtu. Tako bi odpadla zemljiška renta in kapital ne bi donášal posameznikom nikakih obresti. Rodbertus je nasprotnik svobodne trgovine.

Oče znanstvenega socializma je Karl Marx, rojen leta 1818. v Trieru. Leta 1847. je izdal s Friderikom Engelsom znameniti komunistični manifest. Živel in deloval je kot politični emigrant v Bruslju,

Parizu in Londonu, kjer je leta 1883. zatisnil svoje oči. Marx je nazore svojih prednikov in sodobnikov razširil, deloma spopolnil in sestavil zaokroženi socialistični sistem. Glavno njegovo delo je »Kapital«.

V komunističnem manifestu je podal program organiziranega proletarijata, po katerem bi bil najvišji cilj delavstva vzeti oblast države v svoje roke z namenom, združiti proizvodna sredstva in organizirati produkcijo na kolektivni bazi. Marx zahteva v manifestu ukinjenje nasledstvenega prava, centralizacijo in monopol kreditov v državnih rokah, prisilno delo, centralizacijo prometa, javno brezplačno vzgojo in izključenje otrok od tovarniškega dela.

Marxovo naziranje v gospodarstvu sloni na Ricardovih naukih, katere je dosledno enostransko razvijal in izvajal iz njih skrajne posledice. Marx trdi, da današnji družabni red, sloneč na gospodarski svobodi, ki nudi kapitalu velike prednosti, ne daje delavcu nikake nade, da bi mogel izboljšati svoj položaj, temveč ga vodi v vedno večje bedo. Radi vedno rastoče uporabe strojev v produkciji postaja delavec vedno bolj odvisen od kapitala. Ponudba dela raste, vsled česar rastejo množice brezposelnih, tako zvane »rezervne armade«, ki že itak nizke plače še bolj znižujejo.

Marx trdi, da so proizvedene dobrine toliko vredne, kolikor je potrošenega dela oziroma delovnega časa v njih. Po Marxu je delavska plača odvisna od množine dela, hi je potrebna za produkcijo dobrin, višina plače se pa ravna po tem, koliko stroškov je bilo potrebnih za vzgojo in izobrazbo delavca in za vzdrževanje njegove družine. Marxov delavec ima pravico na proizvod, ki ga napravi. V resnici pa v obstoječem družabnem redu ni tako. Delavec ne dobiva one vrednosti, ki jo ustvarja in ki naj bi mu po Marxu pripadala, temveč mnogo manj. To, kar ostane, si prisvoji kapitalist, da lahko delavstvo še bolj izkorišča. Na ta način se kapital v rokah kapitalistov neprestano množi in narašča, a vzporedno rasteta med delavstvom beda in pomanjkanje. To vodi do naglega propadanja obstoječega gospodarskega in družabnega reda. Zato se mora delavstvo pripravljati na ta čas, da bo moglo prevzeti v svoje roke vsa proizvodna sredstva in uvesti diktaturo proletarijata.

Marxov nauk je imel na delavski razred, ki je nositelj in širitelj marksističnih idej, ogromen vpliv. Tajnost tega vpliva tiči v tem, da se Marx obrača le na delavstvo, a ne na vse ljudi. Dasiravno je imel Marx velik vpliv na delavsko gibanje, je vendar naletel njegov socializem na velik odpor nemških reformistov, ki propagirajo mesto diktature proletarijata sodelovanje z drugimi razredi. Marxov nauk po njegovi smrti ne prikazuje nobenega napredka. Toda po vojni, ko je trpljenje in pomanjkanje človeštva doseglo najvišjo stopnjo, je marksizem zavladal v Rusiji in nekaj časa odločilno vplival na gospodarsko politiko v Nemčiji, Italiji in na Ogrskem. Dandanes delavske mase Marxov nauk zapuščajo z izjemo Rusije skoro v vseh deželah.

NAŠ DOM

F. M.:

Luč v naših stanovanjih.

V naše stanovanje veliko zraka in veliko luči! Iz stanovanja samega naj odseva zdravo življensko naziranje, polno praktičnosti, preglednosti, svetlobe in estetskega ukusa. K prijaznosti, udobnosti in dekorativnosti v našem stanovanju pomaga bolj kakor marsikaj drugega, praktična in ukusna umetna razsvetljava.

Vso sobo navadno razsvetljuje luč, ki je obešena sredi stropa in ponajvečkrat zastrita s senčnikom. Senčnik naj bo znotraj vedno podložen z belo svilo ali batistom, zato da svetloba ne izginja v barvo senčnika, marveč da se zaradi bele barve odbija navzdol. Pri odprtih senčnikih mora biti žarnica vselej mlečna, zato ker močna svetloba iz navadne, nezasencene žarnice bode v oči. Močna, ostra svetloba navadne žarnice se pa lahko omili s tem, da se v senčniku pod njo napne tenka bela svila ali batist. Za razsvetljavo vse sobe navadno ne zadošča svetiljka, ki je postavljena na mizi in zato so v ta namen bolj primerne višeeče svetiljke, lestenci. Najlepše pa razsvetli vso sobo, zlasti če je temno slikana, luč, ki je nameščena tik pod stropom. Pri teh lučih so žarnice zasencene z mlečnimi senčniki od spodaj. Vtis lepe in udobne sobe pa ne napravi samo velika sobna svetiljka, ampak tudi različne manjše stoječe svetiljke, na pr. na pisalni mizi, šivalnem stroju, posteljni omarici i. t. d. V zadružni prodajalni dobite prav prijazne manjše senčnike v obliki krogle, ki so primerni zlasti za take stoječe svetiljke. Lepe in primerne svile za izdelavo senčnikov vam pa nudi naša manufaktura. Pravilna in lepa luč napravi torej stanovanjsko sobo prijetno in je hkrati tudi primeren okras, kar je treba upoštevati pri opremljanju stanovanj. Lučni efekti prinašajo tudi v najpreprostejše stanovanje domačnost.

Domačnost.

Kolikokrat stopimo v gosposko stanovanje, polno vsega, kar naj bi nudilo stanovalcu in gostu vse ugodje, včasih celo razkošje, pa v njem vendar ne najdemo tiste tople domačnosti, s katero ogreje včasih svoje revno stanovanje preprosta gospodinja. Domačnost torej ni odvisna od cene pohištva, preprog, zaves i. t. d. S preprosto, solidno opremo privabimo domačnost v stanovanje prej, kakor pa z naličkano šaro. Urejevanje stanovanja je povsem osebna stvar urejevalca, ki poudarja z njo svojo osebnost. Domačnost ni toliko odvisna od izobrazbe urejevalca, kakor od njegovega osebnega ukusa. Domačnost se tudi ne najde v vsakem načrtu sodobnega arhitekta, ker to ni tehnika, temveč občutek.

Katera soba je domača? Kadar stopimo v sobo in zagledamo stol in že ob samem pogledu občutimo, kako prijetno bo na njem sedeti ob svetlem

oknu ali luči; če pisalna miza ne stoji kar topo sama zase, marveč nas prijazno vabi na delo; če otomana komaj čaka, da nam postreže z udobnim odpočitkom; torej če nastane nekak živ odnos med nami in sobo, tedaj lahko rečemo, da je takšna soba domača. V taki sobi se počuti vsak kakor doma, da, še celo tisti, ki se doma skoraj nikoli dobro ne počuti.

Vzdrževanje domačnosti je pred vsem naloga gospodinje. Z ljubeznivostjo in postrežljivostjo, z razumevanjem pripravlja in urejuje svojim domačim tople in svetle dom. Ona snuje in tke sliko doma, ona združuje družino z domom tako, da se zdi kakor bi bili neločljiva celota.

Oprema doma je torej za gospodinjino prijetna in hkrati odgovorna naloga. Pred vsakim nakupom opreme naj vedno dobro premisli, kaj bo primerno in lepo za njeno stanovanje, preudari naj zlasti tedaj, kadar bo kupovala večje stvari, kakor na pr. preproge, pregrinjala za čez postelje, zavese, stenska pregrinjala in podobno, da se ne bo potem kesala, kajti to se ne kupuje vsako leto. Lep in praktičen okras sobe je otomana, divan ali udoben fotelj. Lepota takega pohištva pa ni odvisna samo od oblike, ampak tudi od blaga, s katerim je pohištvo preoblečeno. Blago za preobleko pohištva se dobi v raznih kvalitetah, barvah in vzorcih. Bombažast damast, ki je tkan iz merceriziranega bombaža in je zato na oči kakor svilen, se dobi v eni ali dveh barvah. Polsvileni damast ima bombažasto osnovo, votek pa iz prave ali umetne svile, kar pride seveda v poštev pri ceni blaga. Dobite pa tudi čisto svilenega, in sicer iz prave svile in iz umetne. Volneni damasti so pa iz dobre česane preje. Volneno blago za preobleko pohištva je tudi melirano ali enobarvno sukno. Ripsi za preobleko pohištva se dobe svileni, volneni, bombažasti in iz umetne svile, in sicer gladki brez vzorca, črtasti in vzorčasti. V zadružni prodajalni dobite za preobleko pohištva prav lepe enobarvne in črtaste ripse in pa svilene ripse v rumenkasti in drapovi barvi, ki so primerni tudi za zavese. Blago gobelin je lahko iz volne ali svile, cenejše je pa polvolneno ali bombažasto. V naši prodajalni dobite prav lepe gobeline s cvetnimi vzorci in garniture (dve posteljni pregrinjali in prt za mizo) iz gobelina in satena, zelene, rdeče in modre z vzorcem v drugi barvi. Za preobleko pohištva se precej uporablja tudi pliš, ki ima po navadi bombažasto osnovo, površino pa iz volne, včasih je pa površina tudi lanena ali iz jute. Pliši, in sicer rezani in vlečeni se dobe enobarvni in s pisanim vzorcem. Dober pliš je lepo barvan in ima gosto površino. Oglejte si pri nas lepa plišasta pregrinjala za čez postelje in otomane v temnordeči, jagodnordeči in modri barvi. Iz vseh omenjenih vrst blaga se izdelujejo tudi pregrinjala za čez postelje, stenska prigrinjala in namizni prti.

Za zavese in posteljna pregrinjala dobite pri nas tudi tusor in etamin na metre. Nudimo vam pa tudi že izgotovljene zavese iz tega blaga, dočim dobite store po naročilu v najkrajšem času. Za bolj gosposke zavese pa imamo na metre tudi blago »alover«, in sicer v bombažu in svili. Zavese »madrass« (trije kosi) imamo za navadna in dvojna okna. Stranski deli za

navadna okna so široki 45 cm, za dvojna pa 60 cm. Te zavese so v barvi ekri, cvetni motivi, ki tvorijo vzorec, so pa barvasti.

Preproge so težke, debele tkanine, katere pogrinjamo po sobah, hodnikih in stopnicah za okras in potrebo. Imamo na roko izdelane preproge in tudi na stroj. Na roko izdelane so znane preproge gobelin, perzijske, smirnske, bruseljske in naše domače bosanske in pirotske. Tvorniško se tkejo kakor blago za pohištvo v različnih tehnikah in iz različnega materiala. Stkane so iz mehke ali grobe volne, kateri je primešana kravja in kozja volna, pa tudi iz perje bombaža, konoplje, jute, kokosovega vlakna i. t. d. Preproge se dobe v različnih širinah, in sicer na metre in že odmerjene v obliki kvadratov in pravokotnikov.

Perzijskih preprog v zadrugi nimamo, ker je gotovo malo naših članov, ki bi dali 10 ali 20 tisoč za eno preprogo, pač pa imamo veliko izbiro lepih in solidnih tvorniških izdelkov, in sicer volnenih v tehniki smirna in bukile in imitacije obeh vrst, ki so izdelane iz jute. Te preproge imamo na metre in že odmerjene, in sicer v velikosti 2×3 in 3×4 m, in pa predposteljnike. Praktične in nič manj lepe so preproge iz linoleja, v katerih se ne nabira prah in ki so, kadar jih zberemo, kakor nove. Mogoče bo tudi med preprogami našel Miklavž kaj primerne za svoj koš, saj jih imamo, kakršne bo že kdo hotel, na metre in odmerjene, boljše in cenejše vrste.

Blatne čevlje si najbolje obrišete v naša odrgala iz kokosovega vlakna ali iz jute. Imamo pa tudi dobra odrgala iz slame.

KUHINJA

Guljaževa postna juha. Ko smo na razbeljeni masti zarumenili drobno zrezane čebule, dodamo še sesekljanega peteršilja in nekoliko paprike, kar hitro premešamo, nato pa stresmo noter na kocke zrezanega krompirja in posolimo. Krompir moramo med praženjem počasi zalivati in ko je že skoraj mehak, ga potrosimo z moko in pustimo, da malo zarumeni, na kar vse skupaj zalijemo v peteršiljevo ali govejo juho. Ko se je jed toliko pokuhala, da je krompir mehak, jo postavimo na mizo. Ako naredimo juho posebno gosto, jo imamo lahko tudi za prikuho ali za samostojno jed.

Polpete. Ostanke pečenke ali govejega mesa zrežemo na drobne koščke. Na razbeljeni masti zarumenimo potem drobno zrezane čebule, na katero stresmo zrezanega peteršilja in kar prav hitro premešamo, nato pa pridenemo pripravljeno zrezano meso. Ko je vse skupaj lepo prepraženo, odstavimo. V shlajeno zmes vbijemo jajca in zlijemo par žlic kisle smetane, pridamo pa tudi v vodi namočenega in ožetega kruha, malo popra, muškatovega oreščka, nekoliko majarona in soli. Ko vse to dobro premešamo, naredimo zrezke, ki jih povaljamo v drobtinicah ali moki, nato pa

spečemo na vroči masti. Ko so gotovi, jih postavimo s prikuho ali solato na mizo.

Pečene polpete lahko tudi polijemo z zajemalko juhe in s par žlicami smetane in ko omaka prevre, je jed gotova.

Kaj vse je treba za polpete: 70 dkg ostankov pečenke ali govejega mesa, eno ali dve žlici masti, čebule, peteršilja, eno ali dve jajci, par žlice kisle smetane, 10 dkg v vodi namočenega in ožetega kruha, nekoliko popra, muškata, oreščka, majarona in soli.

Lečnati pire. Prebrano lečo skuhamo na pol. Vodo nato odlijemo, lečo pa zalijemo z drugim kropom, nakar ji dodamo še zelenjave, kakor peteršilja, zelene, korenja, čebule in malo soli. To kuhamo potem naprej do mehkega, na kar vzamemo zelenjavo ven, lečo pa odcedimo in pretlačimo. Na masti ali maslu prepražimo potem peteršilj in na kocke zrezan kruh. Vse to stresemo v lečo in ko smo zalili jed še z lečnato ali govejo juho, ji dodali nekoliko kisle smetane in pražili vse skupaj še četrť ure, smo gotovi. Jed mora biti gosta kakor krompirjev pire.

Za lečnati pire je treba $\frac{3}{4}$ kg leče, eno žemljo, nekoliko masti, kisle smetane, goveje juhe, peteršiljčka in soli.

Makaronovi zrezki. Dobro skuhane makarone je treba do suhega odlititi, nato pa shladiti in naposled sesekljati na prav drobne koščke. Tako pripravljeni makaroni se nato vmešajo z mlekom, jajci in moko, tako da se napravi iz vsega gosto testo, ki se nato deva z žlico na razbeljeno sirovo maslo, tako da dobi obliko zrezkov in lepo rumeno zapeče.

Namesto mleka se pa lahko vzame tudi paradižnikova mezga, kar daje pač drugačen okus. Taka jed se lahko začini, kakor kdo hoče, s sladkorjem, peteršiljem, čebulo i. t. d.

Krompirjev štrukelj. Iz kuhanega pretlačenega in še vročega krompirja, iz moke in jajc hitro pognemo testo, ki ga takoj razvaljamo dva milimetra na debelo na prtú, katerega smo prej potresli z moko. Tako zvaljano testo potresemo z lepo rumeno, na maslu ali masti prepraženimi drobtinicami. Nato testo zvijemo, pomažemo po vrhu z raztopljeno mastjo, potem ga pa zavijemo v prtič in zavežemo na konceh z vrvico. Tako zavít štrukelj kuhamo pol ure v slanem kropu. Kuhanega razrežemo na tanke rezine, ki jih zabelimo z maslom in praženimi drobtinicami. Krompirjev štrukelj serviramo k solati, omaki ali pečenki.

Za tak štrukelj potrebujemo: 1 kg krompirja, 25 dkg moke, 3 jajca, 15 dkg drobtinic, 15 dkg masla ali masti in maslo za zabelo.

Nekoliko več fantazije.

Skoro da ni žene, ki bi si iz leta v leto šivala svojo obleko vedno iz enakega blaga in po istem kroju, saj čutimo kar neko potrebo po spremembi. Ako smo imeli letos modro poletno obleko, si drugo leto najbrž ne bomo kupili zopet ravno take, saj je še toliko drugih lepih in primernih

barv. Še manj verjetno pa je, da si bomo letošnjo obleko sešili prav tako kakor lansko.

Ako je sprememba v obleki potrebna in prijetna, zakaj bi torej ne skrbeli tudi za spremembo v kuhinji. Ali nismo vedno veseli tudi dobre novosti v skledi? Zakaj bi morala gospodinji pri kuhi odpovedati fantazija, zakaj bi jadrala v enoličnost, zaradi katere se naveličamo tudi najboljše jedi? V koliko hišah se vsede družina kar brezbrizno k mizi, o kako boli taka brezbriznost gospodinjo, ki se je ves čas kuhe trudila in ve, da je jed dobra, saj jo je pripravila z največjo skrbjo, in tudi vsak gost bi rekel, da mora biti s takim kosilom ali večerjo zadovoljen vsak človek. In vendar, zakaj potem domači niso zadovoljni? Zato, ker se na mizi ponavljajo vedno enake jedi. Enoličnost, ki traja predolgo, pa pokvari tek in razpoloženje, ker človek se sčasoma naveliča tudi najboljše stvari.

Sprememba pa seveda ne pride sama od sebe. Samo nekoliko potruditi se je treba, kar gospodinji vendar ne bo pretežko, saj dela za svoje domače. Najslabše je menda, ako imajo gospodinje za vsak dan v tednu že kar naprej določen jedilnik, pozimi in poleti, vedno isto. Kdo se pri tem ne spomni na prehrano v ljudski ali vojaški kuhinji, kjer imajo ob ponedeljkih riž, ob torkih fižol, ob sredah cmoke i. t. d., vedno v istem ponavljanju. Pripravno je sicer, ako je jedilnik sestavljen za vso sezijo, za družinsko kuhinjo pa tak jedilnik gotovo ni primeren.

Ako hočemo biti pri delu dobro razpoloženi, je tudi potrebno, da se z veseljem in zadovoljstvom vsedemo k mizi in da je povžitek hrane hkrati tudi užitek in odpočitek, ne pa da je kosilo samo tudi delo, katerega dolgujemo svojemu organizmu in ki mora biti kolikor mogoče hitro in hlastno opravljeno in samo toliko, da človek ni več lačen. Zato pa tudi za gospodinjino ne sme biti kuhanje samo delo, ki ga je dolžna svoji družini in ki ga mora, kar se da hitro odpraviti. Tudi za kuhanje je treba dobre volje in znanja, da ne postane kar brezmiselno opravljanje nekega vsakdanjega posla. Gospodinje morajo vedeti, da skrbe s primerno mešano hrano za zdravje svoje družine.

Vsako delo poživi tisti, ki dela najprej z glavo in šele potem z rokami. Z glavo dela gospodinja v kuhinji in v gospodinjstvu sploh in zato ve ceniti svoje delo, ki ga opravlja z ljubeznijo in razumom. Kuhinja take umne gospodinje z mnogimi spremembami pa ni treba, da je dražja od navadne. Spremembe se dajo ustvarjati tudi z razumom, ne samo z denarjem. Tudi pri skromnih sredstvih ni treba enoličnosti. Znati je pač treba nakupovati in izrabljati letne čase. Kupovati in kuhati moramo posamezne stvari takrat, kadar so najcenejše in ne takrat, kadar so najdražje.

Nauk o hranilih, zdravstvo in umetnost kuhanja, vse to spada tesno skupaj. Delokrog gospodinje je torej tako ozek in tako širok, kakršno je njeno znanje in zaradi tega je gospodinja lahko navadna delavka ali posel, — ali pa umetnica v svojem delokrogu.

VRT IN CVETLICE

Josip Štrekelj:

Kapuznice.

Kapuznice so bile že znane v Evropi že pred Kelti. Prva poročila o njih so pa šele iz 12. stoletja. V začetku 18. stoletja so Švicarji že gojili listnato zelje, rdeče zelje, podzemeljske kolerabe in karfijole. Brsteče ali rožno zelje pa je znano šele proti koncu 18. stoletja.

Vrtnarska umetnost je izpopolnjevala posamezne vrste kapuznic in jih imamo sedaj na stotine vrst, ki se odlikujejo z vsemi popolnostmi po obliki in dobroti. To tekmovanje v vzgajanju novih, izboljšanih vrst priča, kako velike važnosti so kapuznice za prehrano. Razen uporabe v kuhinji, so kapuznice važne kot krma za domačo živino.

Po obliki in rasti delimo kapuznice na sledeče vrste:

- 1.) listnato zelje,
- 2.) brsteče ali rožno zelje,
- 3.) špargljevo zelje ali brokoli,
- 5.) cvetače ali karfijole,
- 6.) nadzemeljske kolerabe,
- 7.) podzemeljske kolerabe,
- 8.) glavnato belo in rdeče zelje ali kapuz,
- 9.) ohrovt,
- 10.) kitajsko zelje.

1. Pogoji za uspešno pridelovanje kapuznic.

Kapuznice uspevajo povsod, kjer raste žito. Največja zahteva kapuznic je vlaga in globoka preorana ali prerahljana zemlja. Korenine kapuznic silijo v globino. V suhih, vročih legah naredi kapuz majhne glave, kolerabe olesenijo in ne naredo velikega ploda. Vse kapuznice ljubijo sončno lego, najbolj pa karfijole in brsteče zelje.

Za rast kapuznic je težka, nerazdelana in nerazdrobljena zemlja nesposobna. Pa tudi tako lahko pripravimo, ako jo prej porablamo za druge kulture. V peščeni, lahki zemlji moramo kapuznicam gnojiti zlasti s hlevskim gnojem, ker jim primanjkuje humus. V močvirnati, šotni zemlji je dosti apna, fosforovih in kalijevih umetnih gnojil. Na malem vrtu izboljšamo vsako zemljo brez posebnih težav in stroškov; v velikem, na polju, je pa to težje izvedljivo, zato odberemo za kapuznice tako zemljišče, ki ima že po naravi primerno zemljo.

Pri saditvi kapuznic uporabljamo tudi medsetve, zlasti ako je zemlja rodovitna in pognojena. Medsetve imenujemo razne vrste nizkih sadežev,

ki jih posadimo med druge, redko posajene rastline. Kot take porabljam o nadzemeljske kolerabe, ki jih same na sebi prosto sadimo, nizki fižol, solato, redkvico, česen, čebulo. S tem prostor izrabimo ob času, ko so kapuznice še majhne. Ko medsetve pobere mo, ostane prostor za čedalje bolj se razširjajoče kapuznice. V slabi zemlji ne moramo priporočati medsetev, ker v taki primanjkuje živeža celo za glavne rastline.

Analiza kapuznic pokazuje, da rabijo mnogo kalija in dušika. Razen kolerabam, gnojimo kapuznicam s hlevskim gnojem. Ker pa svež gnoj v pomladi ni primeren, pognojimo zemljišče že v zesen i, da gnoj razorjemo ali pa podkopljemo. Še boljši je uspeh, ako v jeseni vrhu podkopanega ali podoranega gnoja potrosimo še vsaj 2 kg Tomasove žlindre in 3 kg kalijeve soli na vsakih 100 m². Ako pa je bila zemlja pognojena leto prej za druge pridelke, opustimo gnojenje s hlevskim gnojem ter potrosimo in podbranim o v jeseni na vsakih 100 m² prostora 4 kg Tomasove žlindre, 5 kg kalijeve soli in 4 kg žveplenokislega amoniaka. Namesto uporabe žveplenokislega amoniaka v jeseni, se lahko tudi poslužimo spomladi čilskega solitra, ki ga v presledkih od treh tednov potrosimo v treh porcijah po 10 kg. Močnejše gnojenje bi škodovalo. Kadar kapuznice začno delati glave, je vsako gnojenje nepotrebno. Jesensko gnojenje s hlevskim gnojem je bolj učinkovito kakor pomladansko. Preko zime pustimo zemljišče neporavnano, to opravimo spomladi na polju z brano, na vrtu z grabljami. Zgodnje kapuznice posadimo spomladi in po potrebi istočasno tudi druge rastline vmes. Ker pa pozne kapuznice sadimo šele v juniju, posadimo prej, t. j. v aprilu ali maju, vmesne rastline v določeni razdalji, kasneje pa vmes kapuznice. Pri saditvi medkultur moramo torej predvidevati vrsto in razdaljo za poznejši nasad kapuznic.

2. Setev in saditev kapuznic.

Pri vsakem plemenu kapuznic so zgodnje in pozne vrste. Za zgoden pridelek si bomo nabavili seme zgodnjih vrst, razen tega pa bomo tudi seme čim bolj zgodaj posejali, t. j. že januarja in februarja. Ker je pa v tem času setev na prostem nemogoča in tudi malo uspešna, si oskrbimo tople grede ali gnojake imenovane. Za to napravo izkopljemo primerno globoke štirioglate jame, v katere vložimo 30—60 cm svežega konjskega gnoja. Okrog postavimo okvir, ki ga pokrijemo z oknom. Ko se gnoj ogreje in izpuhte iz njega škodljivi plini, nasujemo po vrhu 20 cm debelo plast dobre presejane zemlje, ki jo posejemo, ko se ogreje (po par dneh), z nameravanim semenom. Ko rastlinice vzkale, jih primerno zračimo, da se utrde, in ko jim zrastejo dva do trije lističi, jih pikiramo v razdalji kakih 5 cm. Do srede marca ali začetka aprila zrastejo že toliko, da jih lahko presadimo na stalno mesto v pripravljeno zemljo. Tudi po pikiranju jih moramo zračiti s privzdigovanjem okna nad njimi. Nekoliko mraza, ki bi po saditvi na stalno mesto nastal v tem času, jim ne škoduje. Zgodnje vrste tako pripravljenih sadik dorastejo za porabo v kuhinji:

kolerabe do maja — zjunija, karfijole do junija — julija, ohrovt do junija — julija, zgodnje zelje do junija — avgusta.

Ako pa sejemo karfijole proti koncu avgusta ali v začetku septembra v mrzlo gredo, t. j. pod okno, brez porabe konjskega gnoja za proizvodnjo toplote, jih tu pikiramo in pustimo notri do marca. Nato jih presadimo na dobro pripravljeno gredo na prostem. Pozimi moramo paziti, da te prezimujoče rastline niso preveč na toplem, ker bi začele rasti in bi se omehkužile. Skrbeti moramo, da so na svetlem, toda ne, da bi sonce sijalo nanje skozi zaprta okna. Ob solnčnih dneh okna zasenčimo in če ni prehud mraz, jih nekoliko odpremo ali privzdignemo. Ob zelo hudi zimi pa okna zapremo, jih odenemo s slamnatimi odejami in z deskami, da ne pozebejo in propadejo. Tudi kapuz in ohrovt vzgajamo tako za zgoden pridelek, ta dva pa lahko sejemo tudi na prosto in ju presadimo že v novembru ali decembru na stalno mesto v zavetne lege v 10—15 cm globoke jarke, ki jih naredimo, preden se lotimo presajanja. Jarki, ki so usmerjeni od vzhoda proti zahodu, varujejo nasad pred severnim mrzlim vetrom, varuje jih pa tudi snežena odeja, ki je v jarkih boljše kakor na ravni gredici. Z naraščanjem pomladanske toplote nadaljujejo rast in dorastejo v glave do junija. Nekatere izmed njih pri gojenju po tem načinu odženejo v cvet, ali velika vrednost zgodnjega pridelka drugih odtehta to malo škodo.

Za poznejšo poletno, jesensko in zimsko porabo sejemo kapuznice na prosto v marcu in aprilu in dobimo seme poznih vrst. Vse pozne vrste dajo večji pridelek in so tudi kvalitativno boljše. Razen tega so pozne vrste trpežnejše za prezimljenje kakor zgodnje. Posebno velja to za kapuz in ohrovt. Ker v jeseni in še bolj pozimi primanjkuje druge zelenjave, moramo pozne vrste saditi v večji množini kakor zgodnje.

Zgodnje vrste nadzemeljskih kolerab sejemo zgodaj, začetkom februarja v toplo gredo. Užitne so, dokler ne ostare. Ostarele olesenijo in so v kuhinji neporabne. Da pa imamo to izvrstno prikuho vse leto na razpolago, sejemo kolerabe kasneje še večkrat v presledkih do meseca julija. Ko se zemlja ogreje, jih sejemo na prosto. Za setve v aprilu do konca maja se poslužujemo poznih vrst, za zadnje, koncem junija, pa zgodnjih vrst, kakor za prvo setev v februarju.

Podzemeljske kolerabe sejemo na prosto samo v pomladi, v marcu in aprilu, ker je njih pridelek samo za jesensko in zimsko porabo.

Brstuše ali rožno zelje sejemo pozno, v aprilu in maju. Ako bi ga sejali bolj zgodaj, naredi glavice po stebelu prezgodaj, v času, ko jih ne rabimo, in tudi na trgu ne poprašujejo zgodaj v jeseni po njih.

Špargljevo zelje ali brokoli, pri nas skoraj nepoznana prikuha, je izvrstno nadomestilo karfijole ali cvetače. Ne kaže jih sejati zgodaj v tople grede, ker bi dorastli v cvetne glave v jeseni, v času, ko je največ poznih karfijol na razpolago. Za tiste kraje pa, kjer vsled vročine in slabše zemlje karfijole ne uspevajo, sejemo brokole kot nadomestilo

zgodaj v toplo gredo, namesto karfijol. Prokoli namreč niso tako izbirčni za zemljo, ne zahtevajo toliko vlage in gnojila, kakor karfijole. V splošnem sejejo brokole na prosto v aprilu — maju. Prezimijo v krajih z milejšo, vinsko klimo na prostem ter narede cvetne glave v pomladi, v času, ko ni še karfijol. Od brokolov je poleg cvetne glave užitno tudi listje.

(Konec prihodnjič.)

IZ O B R A Z B I

Fr. Žekar: O vnanjem prikazu življenja.

V predhodnih treh člankih smo čuli, kako so se biologi trudili, s pomočjo kemiške in morfološke analize protoplazme ter biološke stanice prodrati v bistvo življenja. Sedaj pa pogledjmo, kako se življensko dogajanje na zunaj prikazuje in kakšne so zakonitosti takega prikazovanja.

Življensko dogajanje se na zunaj javlja v življenskih funkcijah organizma. Če opazuješ delovanje organizma, ti utegne biti navidez marsikatera organska funkcija sicer jasna; pa kako ne? Saj si sam sredi trajnega takega organskega dogajanja. Vendarle, če si ogledaš tako dogajanje bliže in skušaš ugotoviti zakone, po katerih se tako dogajanje vrši in kako do takega dogajanja pride, tedaj se ti pojavijo skoro nepremostljive težkoče. Ni treba, da bi take težkoče obstojale le pri visoko razvitih organizmih, temveč pojavijo se že pri raziskavi delovanja enostaničnih organizmov. Če se ti je pa posrečila analiza delovanja enostaničarjev, tedaj si pa s tem dosegel skorajda vse, saj prevevajo v splošnem enostanične in mnogostanične organizme ene in iste življenske zakonitosti. Opazujemo tedaj vnanje javljanje enostaničarja amebe!

Ameb je več vrst. Žive v vodi, pa tudi v vlažni zemlji. Med njimi so celo povzročiteljice človeških in živalskih bolezni. Na zunaj jih ločimo po številu in obliki prožecih in krčecih se protoplazmatičnih izrastkov, ki se nazivajo pseudopodiji.* Če opazuješ amebo pod drobnogledom, opaziš kepico sivkaste protoplazme s kroglastim jedrom. Kmalu opaziš tudi, da stegne ameba sedaj tu, sedaj tam iz telesa krpaste izrastke, ter jih na nasprotni strani krči zopet v telo. Tako se ameba giblje v smeri prožecih se pseudopodijev. Dozdeva se ti, kakor če bi se protoplazma iz telesa iztekala liki vodometa. In že smo pri prvi temeljni življenski funkciji živega organizma, pri njegovem gibanju. Lastnost žive substance, ki omogoča gibanje, imenujemo krčljivost. Če ameba na svoji poti zadene na pr. ob algo, jo skratka objame s protoplazmo, odnosno s pseudopodiji ter jo potegne vase, ne da bi pri tem spremenila svojo obliko. V notra-

* pseudopodij = lažinožica.

njosti amebe oblije algo kapljica kisline, ki jo izloči protoplazma, alga se razkroji, ameba jo prebavi ter izloči neprebavno snov na poljubnem delu telesa. In že smo pri drugi važni temeljni življenski funkciji, pri p r i s v a j a n j u in p r i l i k o v a n j u (asimilaciji) hrane. Rast amebe je neposredna posledica take funkcije. Za svoje življensko udejstvovanje potrebuje ameba energije. To črpa ameba sama iz sebe na ta način, da raztvorja lastno substanco ter tako sprošča vezano energijo. V telesu nastanejo na ta način razpadine, ki so mu škodljive in katere skratka izloči, iztoči. Tako delo opravljajo pri višjih organizmih obisti, odnosno jetra. Pri amebi je vse to seveda enostavno. To življensko funkcijo žive substance imenujemo r a z t v a r j a n j e (disimilacijo). Jako važna življenska funkcija je d r a ž l i v o s t protoplazme. Ameba reagira na razne dražljaje različno. Če se dotakneš amebe spredaj s konico igle, najprej obstane, skrči pseudopodije, jih iztegne v drugo smer ter izbegne dražljaju. Ameba reagira tudi na kemični, toplotni, svetlobni in električni dražljaj. Če prerežeš amebo tako, da ostane en del opremljen z jedrom, drugi del pa brez jedra, tedaj živi del z jedrom povsem normalno življenje še naprej ter ohrani vse življenske funkcije, del brez jedra pa se giblje in lazi neregularno okoli še kakih 9 do 10 dni ter naposled pogine. Asimilacija pri tem delu je odpovedala popolnoma. Živo bitje je namreč kompliciran, zaključen sistem, ki zamore le v celoti obstojati. In to je uprav bistvo »življenskega« sistema. Tak sistem imenujemo i n d i v i d u u m ali o s e b e k. Končno diči amebo tudi sposobnost, da tipični ustroj svojega organizma prenese na svoje potomce. To funkcijo imenujemo r a z m n o ž e v a n j e. Način amebinega razmnoževanja je navidez enostaven. Ameba se prepaše v svojem jedru, v ostali protoplazmi nastane zarez, končno se ameba razdeli v dva dela, ki imata vsak svoje jedro; nastaneta dva individua.

Navedene amebine življenske funkcije značijo, da imamo v amebi kljub vnani njeni enostavnosti vendarle dokaj kompliciran življenski sistem, obenem pa zadoščajo, da ugotovimo prevažne zakonitosti, po katerih se vrši življenski proces. Že na amebinem gibanju se odraža povsem specifična življensko zakonitost. Amebino gibanje ni nikak pasiven transport. Tudi stroj se giblje, imeti pa mora vodjo, ki ga giba, kakor in kamor hoče. Gibanje amebe pa se vrši navidezno po njeni lastni notranji odločbi gonsko, da ne rabimo izraza »hotno«. Ravno tako se vrši tudi prilikovanje hrane navidezno povsem po odločbi amebe same ter je asimilacija in disimilacija lastnost izrecno le živih sistemov. Tudi dražljivost je lastnost izrecno le živih organizmov. V mrtvi prirodi ne moremo govoriti o dražljivosti. Sicer povzročajo tudi v mrtvi snovi vnani činitelji gotove spremembe. Na pr. igla postane vroča, če jo drgneš; take spremembe v mrtvi snovi so pa v določenem razmerju z uporabljenim delom. Pri živih bitjih pa sproži dražljaj, na pr. vbodljaj z iglo v živo telesce, reakcijo, odnosno celo vrsto dogajanj v protoplazmi, ki niso v nikakem razmerju z intenziteto dražljaja. S tako reakcijo uravnava živo bitje svoje odnošaje

napram okolici v lastnem interesu. Reakcija živega bitja se nam prikazuje naravnost smotrena, skoraj hotna. Da je razmnoževanje, ki izvira zgolj iz organizma, le last živih bitij, o tem pač nihče ne dvomi.

Življenske funkcije se prikazujejo torej kot smotrene in so usmerjene vse na eno in isto točko: v dobrobit organizma. Živ organizem se tedaj prikazuje kot rezultanta smotrenega delovanja svojih sestavnih členov k skupnemu cilju.

Važno je pomniti, da je vse vidno življensko pojavljanje le vnanji odraz kompliciranega procesa v notranjosti stanice (organizma), procesa, ki se zapira našim očem. Človeški duh pa ne miruje, temveč skuša prodreti tudi v zadnje kotičke velikega dogajanja, in kjer se mu postavijo nepremostljive zapreke, tam je premnogokrat nasilen ter si ustvari često pomožno razlago, odnosno pojasnilo, katerega dokazati ne more. Ni čuda, da so pri taki zamotanosti živega organizma klonili največji duhovi, kakor priča zgodovina. Aristotel je na pr. zahteval v živih organizmih tako zvani »vegetativni princip«, katerega so šele biologi 18. stoletja zamenjali s tako zvano »življensko silo«, s čimer pa le-ti v jedru niso povedali nič novega. Ne Aristotel, pa tudi ne njegovi nasledniki na tem polju nam še do danes niso mogli odkriti, v čem naj v bistvu obstoja tak »princip«, odnosno taka »življenska sila«. Zmernejši znanstveniki so v tem vprašanju ostali bolj skromni ter so skušali razlagati življensko javljanje iz fizično-mehanskega dogajanja. Tako sta nastala dva znanstvena tabora, ki sta se premnogokrat ljuto borila med seboj, to je tabor mehanistov na eni strani ter vitalistov (neovitalistov) na drugi. Kot zastopnika prvih naj imenujem Darwina in Bütschlija, kot zastopnika drugih pa H. Driescha in G. Wolffa. Razlika med mehanisti in vitalisti je bistveno v tem, da skušajo prvi življensko dogajanje reducirati na zakone fiziko-mehanike ter nanašati na njega zgolj zakon vzročnosti, drugi pa zahtevajo v živih organizmih neki nepoznan mističen »princip«, ki ni fizikalno-kemičnega izvora in sploh ne energetičnega značaja. Ta princip se po zatrjevanju vitalistov ne udejestvuje po fizikalno-kemičnih zakonih, temveč je podvržen samo svoji zakonitosti. Življensko javljanje naj bi bilo torej avtonomno. Do teh zaključkov je privedla vitaliste že omenjena navidezna smotrenost v živi prirodi, ki se javlja predvsem v harmoniji razvoja, delovanju organizma kot individua, v njegovi regulacijski zmožnosti, uravnavati svoja »dejanja« sebi v prid. Skupno oba tabora pa imata to, da ne razglabljata o postanku življenja, temveč da oba življensko pojavljanje že predpostavljata. Kritiko takih nazorov in naše stališče si prihranimo za prihodnjč.

S severa na jug.

Po Donavi.

Bučno šumenje temne vodne mase je opozorilo na odhod; ladja se je zamajala, voda zabučala, krmilo zaškrtalo in Beograd se je odmikal, sijoč v nebrojnih lučicah v vedno temnejše ozadje. Nebo se je čistilo in zlato obrobjeni, v vseh mogočih oblikah zverženi oblaki so se podili z nagajivim vetrom. Mesec pa je radovedno obseval samotni parnik, ki je zavil s Savinim tokom v široko strugo Donave. Nov ovinek, nov Beograd z druge strani — zopet nešteto lučic. Za parnikom pa je obstajala dolga, bela, penča se brazda, svetlikajoča se v jasni mesečini.

Tiho, neslišno je tonilo za nami obrežje, snivajoče v medli mesečini ob uspavanki blesteče vodne neugnanosti. — Čas je mineval. Kratka, temna senca se je zazibala na desnem obrežju v lesketajoče se valovanje, za njo je zrastle druga, tretja ... Prav blizu so prihajale ... Cela vrsta jih je bila. — Stolp, zidan, slikovit stolp in še eden in še in še ... Na mestu nekdanje rimske Vincae se je dvigala srednjeveška trdnjava despota Jurija Brankovića — Smederevo! Središče najboljših vinogradov se je bohotalo tam, kjer je plela nekdanj zgodovina svoj pisani venec.

Polagoma so se izgubljale smederevske lučke kot skromne iskre v daljavi. Nejasno je odbijala mesečina razvaline srednjeveške trdnjave Ključ. — Kmalu nato nov močan dotok; Morava se je združila z Donavo v tesnem objemu. V razširjeni strugi pa so vstajale temne silhuete številnih otočkov »Ade« imenovanih. V Velikem Gradištu se je odpočil parnik in s parnikom smo zasnuli tudi mi — njegovi gostje.

Brnenje motorjev nas je prebudilo. Megla je valovala v hladnem vetru prav nizko nad vodno površino, toda kmalu se je razkadila popolnoma. Zasijal je naplepši dan in parnik je plul v soncu z brzim tokom mimo brzic in čeri. Železne zastavice so svarile. Strmeli smo predse tja, kjer se je tesen vhod strmo vzel pod nebo — v največjo Donavino tesen — veličastni Veliki Djerdap — Železna vrata. Ogromne, visoke gole stene Velikega Štrbca (768 m) na srbski in divjega Goleča na romunski strani, so se približale v tako zvanem Kazanu do 165 m razdalje. V ožino stisnjena vodna sila si je izkopala globino do 60 m in tako dosegla največjo rečno globino v Evropi. Brod se stresa od močnih vrtincev in šumečih vodnih mas. Prebogata je scenerija na lepoti v Kazanu. Vsak moment nove slike, druga lepša od druge v ena in pol urni vožnji po tej veličastni, tesnobni ožini, ki ostane obiskovalcem v neizbrisnem spominu.

Z Oršovo se končuje Kazan, obrežje prehaja v pohlevnejšo obliko, romantika okolice popušča. Parnik je zavozil ob dolgem otoku Ada Kalé, mirnem kotičku zemlje s propalimi razvalinami in skromnimi minareti, otok, kamor so se zatekli poslednji Turki in katerega so diplomati leta 1878 popolnoma pozabili. Nadaljnja varnost Donave je sigurna. Leno valovi

njena rjava masa v široki strugi mimo Kladva v znamenito turško trdnjavo Fetislam, kjer je okusil omejitve svobode v njenih zidovih tudi pokojni min. predsednik Nikola Pašić kot ujetnik; mimo velikega romunskega mesta Turnu Severina z nad 20.000 prebivalcev, mimo iz vode štrlečih ostankov kamenitih stebrov starega rimskega Trajanovega mostu, mimo Brze Palanke i. t. d. do Prahova, odkoder nosi zopet težka bremena bogate bakrene rude iz Borovih rudnikov proti Črnemu morju.

Vlak in naši vozovi so čakali na železniški postaji v Prahovu.

Pri vlaku sta čakala na nas zastopnika Zaječarskega pododbora UJNŽB, njegov predsednik in tajnik gg. Zeman Franjo in Kajbič Franc, da nas spremljata in nas uvedeta v skrivnosti in lepote bogate Timoške Krajine.

Parnik se je s tulečo sireno poslovil od nas.

Preko Negotinske in Timoške Krajine.

Utihnilo je slovo parnikove sirene v pristanišču, ko smo tesno poseli krog naših zaječarskih tovarišev. Pazno smo sledili vsaki besedi tov. Zemana, ko nas je seznanjal z ono pokrajino, kateri nismo mogli sami posvetiti več časa.

Zadnji odrastki Karpatov, ki segajo sem preko Djerdapa, so se hitro zniževali in se stisnili na zapad. Mi pa smo se vozili po prostranem, ravnem Negotinskem polju. Na obeh so se razprostirali obsežni koruzni in žitni kompleksi, kjer je bila pšenica že požeta in so velike gromade slame pričale o bogati žetvi. Nekdaj je bilo to polje manj plodonosno. Razprostirale so se mestoma močvirne globeli in stalno je bilo 200 do 300 ha zemlje pod vodo. Šele bivši min. predsednik Peter Živković je z oskrbo kanalizacije leta 1932 dvignil to ravan do njenega sedanjega bogastva. Polje je na zapadu omejeno po ljubkih vinorodnih pobočjih rudobogatega Delijovana in Miročplanine. — Polje kakor vinogradi so vzorno urejeni n oskrbovani. Najmodernejši poljedelski in mlatilni stroji so nadomestili primitivno orodje. Prebivalstvo se bavi poleg poljedelstva in vinogradništva tudi z živinorejo in je precej bogato.

Negotin sam leži oddaljen od postaje in je baje zelo lepo in prijazno mesto z lastnim vodovodom in elektrarno. Znano je postalo v srbski zgodovini leta 1813, ko je padel vodja srbskega osvobodilnega upora vojvoda Hajduk Veljko ter je ostalo mesto do osvoboditve važno bojišče. Važen je Negotin v sedanjosti po vzorni poljedelski in vinogradski šoli. Rodovitnost zemlje pripisujejo v prvi vrsti dejstvu, da so pokrivali nekdanje vse te kraje velikanski gozdovi. Nekaj so jih izsekali Turki, ostale pa so kot državno last izkoriščali razni poslanci in jih oddajali za bagatelo v poseko svojim volilcem. Tako so se veliki gozdovi v Krajini skrčili in plodna tla pokrivajo njive in polja. Širna prostranost Negotinskega polja se je pričela zoževati, čimbolj smo se bližali območju Timoka. Tla so vzvalovila. Prijazne, zidane hišice so se smehljale v zahajajočem soncu.

V postaji Vražognac nas je opozoril neutrudljivi tovariš na zlati pesek, ki se nahaja v strugi Bele Reke, katerega prinese s planin z Borovega okrožja. Opazili smo tudi ozki tir speljan proti gori Vrška Čuka, kjer koplje Srpsko industrijsko društvo iz Belgije izboren črn premog s 7303 kalorijami (primerjaj trboveljski premog, ki ima ca 4500 kalorij).

Zaječar nas je presenetil. Mogočno je zaigrala godba dobrodošlico in zaječarski tovariši so obkolili naše vozove. Radi bi nas obdržali v svoji sredini in pokramljali z nami, a načrta nismo mogli spreminjati. Tudi tov. Kajbič nas je moral zapustiti. Tov. Zeman pa nas je hotel kot predsednik pododbora spremljati do meje območja njegovega pododbora, t. j. do Niša. Iskreno je bilo slovo od tovarišev, ki so nam v par minutah postali dragi in ljubi. Zaječar je največje mesto Timoške Krajine, ki je bila osvojenjena izpod turškega jarma leta 1833. Mesto leži ob izlivu Crne Reke v Timok v središču rudobogate pokrajine. Lepo se razvija v njem kovinska industrija. Istočasno je Zaječar važna prometna točka. Poleg glavne proge, ki teče v Niš, Skoplje i. t. d., je zelo važna ozkotirna proga, v najbogatejši rudniški okoliš Delijovana in Peka, kjer se nahajajo veliki zakladi bakrene rude, svinca, železa in zlata.

Drugi odcep ozkotirne železnice pa sega do postaje Metovnica za veliki premogovnik Bogovina, kjer kopljejo dober rjav premog s 5000 kalorijami in je v privatni eksploataciji Sv. in Vl. Savića iz Rgotine. V bližini Zaječara se nahaja tudi manjši premogovnik Zvezdan in rudnik lignita Ivanovo.

Sonce je tonilo na zapadu. Njegova zarja je rdečila že poslednje vrhunice Stare Planine z zanimivim Babinim nosom na Bolgarski meji. Vlak je zdrvel skozi Vratarnico.

Za Kraljevim selo, kjer se nahaja od postaje eno in pol ure oddaljen nunski samostan Suvodo, je kmalu sledila postaja Knjaževac, kjer je bilo zbranega poleg šolske mladine, obilo ljudstva. Tudi tu so hoteli pozdraviti Slovence, ki hočejo obiskati svoje južne brate. Z godbo in gromovitimi klici so nas pozdravljali. Prišli so, akoravno smo imeli zelo kratek postanek. Obojestransko slovo je preglušila bobneča odhodnica.

Okolica Knjaževca je istotako bogata na dobrih premogovnikih — kakor Dobra Sreća pri Vini, premogovnik Tresibaba pri Podvisu in Rudnik kamenog uglja u Podvisu. Poleg navedenih se nahajajo v vzhodni Srbiji še številni manjši premogovniki, večinoma vsi v privatni ali tuji eksploataciji. Poleg ugodnega spoznanja velikega bogastva, ki ga skriva Srbija v svojih temnih globinah, smo morali ugotoviti dejstvo, da izrablja to prirodno bogastvo v največji meri tujec in si neverjetno naglo gromadi svoj kapital na račun naše države.

Nismo več pazili na okolico. Niti zavedali se nismo, da je nastopila zunaj že prava noč. V vozu je že gorela svetiljka, ko nas je opozoril tovariš na znamenito Palilulsko klisuro.

Pod postajo Podvis je kmalu zasopel vlak v tesno sotesko med gole, strme do 700 m visoke stene, ki jih je izjedel Beli Timok in se namestil

globoko med njimi. Nekako 20 do 30 m visoko nad Timokom, pa je vsekana v stene železniška proga, katero prištevajo med najbolj romantične celo izven mej naše države. Krasna je ta Palilulska odnosno Svrlijska klisura in vendar še nismo čuli o njej.

Devet kilometrov od postaje Svrlijig, kjer se cepijo ceste v Pirot in v Niš — smo zavozili v 1680 m dolg Granadski predor, ki ima 18% vzpona. V sredi predora pada vodopad in je izpeljana voda po manjšem predoru skozi skalovje, da bruha svojo moč v Timok po seboj. Granada je gora s 1400 metrsko višino in ima zelo hude — naravnost sibirske zime (do -45°C). Predor pod njo se konča pri edino blokirani postaji na tej progi — pri Granadi. Od tu se širi prostrano Niško polje, ki ga zaključuje na vzhodu Suva planina.

Progo so zgradili Nemci. Od Knjaževca do Granade je 36 predorov, ki so vsi izklesani v kamen in ni ničesar zidanega na njih; tudi mostički med predori nad Timokom so vsi, razen dveh železnih, železobetonski.

Pokrajina od Granade do Crvenega Krsta je vsa zasajena z najboljšimi trtami. V daljavi je migljalo morje lučic — Niš.

(Se bo nadaljevalo.)

LEPOSLOVJE

M. Kragelj:

Prijateljeva oporoka.

(Nadaljevanje.)

Začetkom marca 1925.

Že nekaj mesecev tavam in begam kakor skesan zločinec naokrog in razmišljam, kako bi čim hitreje in kar najpravičnejše obračunal s samim seboj. Vsa moja notranjost se zgraža nad načinom mojega življenja, kakor da to življenje sploh ni več moje, temveč ostudno in od mene tisočkrat prokleta življenje nekoga drugega, ki se skriva pod mojo podobo in ki si je le kot krinko nadelo moj nesrečni obraz...

Davi sem se pogledal v zrcalo in ostrmel. Moj obraz ne kaže nobenega sledu zlobne izprijenosti. Na mojem čelu nikjer ne opazim Kajnovega znamenja. Nasprotno! Moje čelo je visoko in jasno in moji košati, valoviti lasje se zlatè kakor mlado sonce nad mojim temenom. Moje modre oči gledajo jasno in vedro, kakor sanjave oči brezskrbnega mladeniča. Poteze mojega obličja so ostre in moške. Iz njih se odraža moč, volja in odločnost. Na mojih tankih in pravilnih ustnicah pa je nekaj trpko-resnega, dejal bi, skoro — asketskega...

Spomnil sem se Lombrosove teorije in se na glas zasmejal. In šele ko sem zaslišal ta svoj porogljivi nasmeh, sem se po sliki v ogledalu zavedel, da sem resnično jaz sam tisti, ki se tu rogam. Sarkastično rogam

— samemu sebi, znanosti, življenju in božji naravi, ki si je dovolila to groteskno šalo s tem, da me je ustvarila...

Okrenil sem se od te lažne slike, prikazane mi v zrcalu, prav tako ogabnolažnem, kakor življenje. Sedel sem na otomano in pričel listati po svojem dnevniku.

Film moje nenavadne, burne prošlosti izza mojega rimskega ujetništva se je — slika za sliko — prizor za prizorom — še enkrat odvil pred mojimi duhovnimi očmi.

In tedaj so se pričela, sporedno s temi slikami, hlastno oglašati v meni očitajoča vprašanja in spravljiva opravičevanja. Pogovarjal sem se s svojo vestjo:

„Zakaj si onesrečil Pijo?“

»Ker me je še bolj onesrečil — Peter!«

„Zakaj si umoril Lidijo?“

»Ker so mi umorili Anito!«

„Zakaj si ubil Tildinega moža?“

»Ker so ubili v meni mojo ljubezen!«

„Toda, prijatelj, s svojim nesrečnim početjem nisi ničesar popravil! Anite tvoje maščevanje ne more nikoli več poklicati v življenje! Sprijazniti bi se bil moral z usodo in udati se v Božjo Voljo... Tembolj, ker si prevzel dolžnost moža in očeta nase!...“

Kakor ojstrina noža so rezali in sekali mojo notranjost neusmiljeni očitki moje vesti. In pod težo njih neprizanesljive obsodbe sem se zrušil na otomano in v blazinah vdušil svoje blazno, krčevito ihtenje...

Na Velikonočno nedeljo 1925.

Po desetih letih sem bil včeraj zopet pri spovedi. Potožil sem Bogu svoje grehe in svoje gorjé. Bog mi je milostno odpustil. Sklenil sem trdno in odločno pokopati svojo prošlost in posvetiti vso svojo bodočnost sreči svoje žene in blaginji svojih otrok. Tako mi Bog pomagaj! — — —

Ta svoj dnevnik pa izročim o prvi priliki Ivanu, s prošnjo, da ga razumno prečita in mi velikodušno vrne svojo prejšnjo prijateljsko naklonjenost...

Trdno sem uverjen, da mi bo ponudil svojo roko v oporo in da bo pomagal zopet prijatelju k zopetnemu — vstajenju...

Sreda po Veliki noči.

Moja sreča, ki mi jo je naklonila božja milost, je trajala samo troje kratkih dni.

Žal — samo troje kratkih, a zato tem lepših, tem nepozabnejših dni! Troje bežnih dni neskajlene, po tolikih burnih in bridkih blodnjah zopet najdene sreče v krogu družine, ki ji je Neskončna Dobrota vrnila moža in očeta...

Tri dni je neprestano odmeval glasen smeh po dotlej mračnih in pustih sobah našega stanovanja.

Bilo je, kakor da se je dolgo pogrešani mož in oče povrnil po dolgem, neskončnem potovanju iz tujine, med drage svojce in jim prinesel navrhano vrečo smeha in sonca...

Žal — samo troje kratkih, prekratkih dni!

Kajti, ko sem se po teh treh presrečnih dneh danes ob navadni uri vrnil iz urada domov, sem našel vrata k svojemu stanovanju zaklenjena. Dvakrat sem pozvonil. In še v tretje in četrtrič... Za vrati je ostalo vse tiho, negibno. Niso se mi, kakor po navadi, odzvali drobceni, otroško capljajoči koraki Anini in Marijini — mojih angelsko nežnih in ljubkih hčerkic. Tišina za vrati je z vsakim naslednjim hipom težje in neznosnejše prodirala tostran in mi kakor môra legala na dušo.

Za hip sem se zdramil. Nisem niti utegnil, da poiščem razlago temu neobičajnemu molku. Kajti že me je bila spreletela mrka slutnja.

S tresočo roko sem tipal po žepu, našel svoj ključ, ga vtaknil v ključavnico in odklenil vrata...

Moja bojazen se je — obistinila.

Žena je bila odšla od hiše. Odšla z obema hčerkicama. Zbežali so. Me zapustili samega — moža in očeta. Za vedno.

V svoji sobi — na svoji pisalni mizi — pa sem našel troje pisem: — troje s svojo nemo belino napisanih in ubijajočih me obtožnic. In pod težino njih neovrgljive in pravico terjajoče vsebine, sem brez moči upognil svoj kljubujoči tilnik...

Sobota po Veliki noči.

Dva cela dneva me ni bilo na izpregled. Dva cela dneva se nisem dotaknil hrane in cele tri noči nisem zatisnil očesa.

Telesno skrušen in duševno strt sem se plazil po praznih sobah in buljil trpo predse, ne meneč se za klijočo pomlad tam zunaj in za sončne žarke, ki so rosili v sobo in se, kakor meni v zasmeh, poigravali s slikami na steni, spominjajočimi me nanje, ki so se pred tremi dnevi odvrnili od mene.

Vse moje občutje je sličilo onemu, ki me je bilo prevzelo takrat, ko sem se bil v gemonski blaznici prvič predramil iz onega dolgega in strahotnega sna. Le da me je takrat sočutno pozdravila pomirjevalna in blagodejna zdravnikova beseda, dočim me je zdaj že dvojje celih dni ubijalo in upropaščalo strašno razodetje onih usodnih treh pisem na pisalni mizi.

Vsako teh pisem sem spoznal že po pisavi.

Prvo pismo — že po naslovu, glasečem se na mojo ženo, sem spoznal pisavo svojega tovariša, prevaranega Pijinega moža — se je glasilo:

»Spoštovana gospa!

Včeraj je preminula, kakor Vam bo gotovo že znano, vsled nastopivših komplikacij po težki operaciji, moja žena. Na svoji smrtni postelji mi je, še pri popolni zavesti in v navzočnosti gospoda primarija dr. N. N.

skesano izpovedala, da edini otrok najinega kratkega zakona ni moj, temveč plod njenega nekdanjega razmerja z Vašim možem.

Ker mi je umrla žena na posledicah baš onega poroda, upam, da mi ne bo treba še na drugem, za Vašo obitelj gotovo neprijetnem mestu, podrobneje osvetljevati te gnusne afere in Vas prosim, da mi kot odškodnino za kritje stroškov njenega zdravljenja, pogreba, otrokovega vzdrževanja i. t. d., nakažete v priloženih računih izkazani skupni znesek.

Pripominjam, da vsota ne vsebuje nikake postavke v kritje prizadejane in moralne sramote — te menda ne bi mogel izbrisati nikoli še tako znaten znesek. In vsled tega upravičeno pričakujem, da moji prošnji neutegoma ugodite.

Z izrazi odkritega spoštovanja do Vas, cenjena gospa,

beležim N. N.«

Drugo pismo — pismo moje nesrečne žene — bilo je edino, katero sem našel neodprto — je bilo po svoji vsebini pristen odraz njene subtilne in profinjene čudi:

»Boris!

Ne bom Ti opisovala občutkov, ki so me obšli pri čitanju name naslovljenega pisma Tvojega tovariša. Tudi ne bom razmotrivala o vzrokih in nagibih Tvojega neznačajnega ravnanja, niti Ti za to delala očitkov.

Naj Ti zadostuje le zatrdilo, da bi po vsem tem, naše nadaljnje sožitje s Teboj — telesno in duševno upropastilo najina otroka, katerim želim ohraniti za njih življenje vsaj vero v dostojanstvo matere!

Zato Te ostavljamo. Most, ki se je zrušil med nama, se ne da več obnoviti.

Nadejam se, da po svoji očetovski vesti urediš vse formalnosti, ki so potrebne za ločitev najinega zakona in za nadaljnje preživljanje najinih otrok.

Drugo — sicer Nate naslovljeno priloženo pismo sem prejela že v prvih dneh najinega skupnega življenja. Ako sem pismo samovoljno odprla, Te prosim da mi to nerednost oprostiš. Saj sem se za ta prestopok dovolj pokorila s svojim — potrpljenjem in molkom nad prvim doživljenim boleznim razočaranjem.

Z bogom!

Tvoja žena.«

Tretje — zadnje pismo — pa se je glasilo takole:

»Boris, nesrečni moj Boris!

Rim, ... maja 1921.

Na vseh straneh sem že poizvedovala o Tvoji usodi. A vse zaman. Najina lepa ljubezen nama ni dovolila niti toliko, da bi se bila poslovila s sladko tolažbo in da bi mi bil navedel vsaj naslov svojega stalnega bivališča...

Zvedela sem, da si nesrečnež prišel v Gemono. Čim sem okrevala, sem takoj odpotovala tja, a tam Te nisem več našla. Jokala sem od žalosti,

a hkrati tudi od veselja — saj so mi povedali, da si bil za časa svojega bega že skoro popolnoma zdrav. Žalostna sem se vrnila domov, ne da bi Ti mogla pokazati najinega zlatega angela.

V Gemoni so mi rekli, da si pobegnil najbrž proti domu. Napisala sem Ti dvoje pisem in jih poslala na naslov, ki mi ga je dal gemonski zdravnik. Mislim pa, da ni bil pravilen, kajti obe pismi sta se mi vrnila z opazko: »Nepoznan.«

Te dni pa sem se po naključju sestala z nekim gospodom, ki mi je dejal, da pozna iz Monakovega nekega bivšega tovariša z enakim imenom. Študiral da je na slikarski akademiji. Pisala sem mu takoj tja in od tam zdaj prejela ta naslov, s katerim hočem zopet poizkusiti svojo srečo...

Morda — morda Te pa moja vroča ljubezen dokončno vendarle še na tem svetu najde?

Tvoj ljubki Boris in jaz moliva v to vsak večer. Tvoja Anita.«

(Nadaljevali bomo.)

KRONIKA

Občni zbor Glavne zadružne zveze kraljevine Jugoslavije. Dne 5. nov. se je vršil v Novem Sadu 14. redni občni zbor Glavne zadružne zveze. Otvoril in vodil ga je prvi podpredsednik g. Voja Gjorgjević. Poudarjal je važnost zadružne organizacije, zlasti še za naše čase težke gospodarske krize. Zadružništvu se mora zasigurati svobodni razvoj, merodajni činitelji naj ga podpirajo, da bo moglo uspešno vršiti svojo nalogo, nudilo pomoč malemu človeku, koristilo najširšim slojem in državi sami.

V debati o novem zadružnem zakonu je bila podčrtana zahteva, da se izdela osnutek tega zakona v sporazumu z zadružnimi organizacijami. — Po zaključku občnega zbora se je vršil kongres Glavne zadružne zveze.

Za svetovni mir! 11. novembra smo praznovali 15letnico premirja na francosko-nemškem bojišču. Velika vojna je bila končana. Izmučeni narodi so se oddahnili, na razvalinah preteklosti so videli vstajati novo, lepšo bodočnost. Zdelo se je, da je prišlo spoznanje, da se je človek zavedel samega sebe. Nikdar več vojne! Tako smo čitali in slišali po prvih mesecih in še po prvih letih sklenjenega miru. In danes! Vse je pozabljeno. Države in narodi se kljub gospodarski stiski zopet pripravljajo, da rešijo nasilno medsebojne spore. Mi zadružniki imamo dolžnost, da delujemo vedno in povsod za mir, za sporazum med narodi in na tem temelju za blagostanje širokih plasti naroda, za njih gospodarski in kulturni napredek.

† **Peter Pavičić.** 19. oktobra je umrl Peter Pavičić, višji veterinarski svetnik, osnovelec in predsednik Nabavljalne zadruge drž. uslužbencev v

Splitu. Bil je neumoren združni delavec, ki si je stekel na polju združnega pokreta nevenljivih zaslug.

Nova knjiga. Dr. A. Gosar je spisal obsežno delo »Za nov družabni red« I. del, ki ga je založila Družba sv. Mohorja. Knjiga obravnava razvoj družabnega reda od starega veka do današnje dobe in utemeljuje sociološke in gospodarske osnove krščansko-socialnega aktivizma.

*

Nagrade za najboljše delo o temi »Štednja v združništvu«. — Savez nabavljalnih združenj drž. uslužbencev v Beogradu nas obvešča:

Ob priliki proslave dneva štednje se je Savez nabavljalnih združenj drž. uslužbencev, ceneč ogromen pomen štednje za našo nacionalno gospodarstvo vobče ter za združni pokret posebej odločil, da razpiše tri nagrade za naboljše delo o temi »Štednja v združništvu«. Delo mora obsegati 2 do 4 tiskovne pole navadnega formata (šestnajstinka). Prva nagrada znaša 3000 Din, druga 2000 Din in tretja 1000 Din. Savez si pridržuje pravico, da najboljša dela tiska na svoj račun. Pisatelj bo v tem primeru še posebej nagrajen po običajnih pogojih. Konkurza se lahko vsakdo udeleži. Rok za predajo izdelka poteče koncem meseca junija 1934. Do tega dne je treba delo poslati Savezu s pozivom na to notico.

Popravek.

V »Zadrugarju« štev. 10 na strani 305 beri v legendi pod sliko a desna (mesto devna); na koncu legende vstavi: d želodec.

Z A N A Š E M A L E

Rešitev ugank v 10. štev. »Zadrugarja«.

- 1.) Kar mačka rodi, rado miške lovi.
- 2.) 1, 3, 9 in 27 kg.
- 3.) Davorin Jenko.

Prav so rešili: Osredkar Marko, Ljubljana; Likar Slavka, Ljubljana; Robič Milan, Maribor; Pavlovčič Otilija in Nada, Moste pri Ljubljani; Cenčur Milan, Ljubljana; Veber Božena in Zora, Jesenice.

Vsebina: Potrošnja in združništvo (str. 321). — Zveze nabavljalnih združenj (str. 324). — Izredni občni zbor Podpornega društva železničarjev v Ljubljani (str. 327). — Od liberalizma do kapitalizma (str. 329). — Luč v naših stanovanjih (str. 333). — Kuhinja (str. 335). — Kapuznice (str. 338). — O vnanjem prikazu življenja (str. 341). — S severa na jug (str. 344). — Prijateljeva oporoka (str. 347). — Kronika (str. 351). — Za naše male (str. 352).

»Zadrugar« izhaja mesečno 20tega in stane celoletno 24 Din, posamezna številka 3 Din. Naroča in reklamira se pri upravnem odboru N. Z. U. D. Ž., Ljubljana, Masarykova cesta, kamor se pošiljajo tudi dopisi. — Odgovorni urednik: Dr. Benko Leopold, Kolo-dvorska ulica št. 39. — Tisk tiskarne Makso Hrovatin v Ljubljani.

Persil
in
Henko...
brez teh dveh
ni pranja!

Gotovo si želite kupiti dobre, ročno izdelane čevlje! Dobite jih v združni prodajalni od preproste do naj-finejše galanterijske vrste.

Zahtevajte „ADIA“

Prišli boste do prepričanja, da so moji čevlji v resnici prvovrstni izdelki.

Andrej Gradišar
izdelovalnica čevljev
Križe na Gorenjskem

**SVEČARNA
PAX**

Kopač & Stele, d. z. o. z., Ljubljana, Celovška c. 14

priporoča: voščene sveče za oltarje, sveče za pogrebe, sveče (parafinske) za hišno rabo, voščene zvitke, svečice za božična drevesa. Nagrobne lučke itd. po zmernih cenah. — Kupuje čebelni vosek in voščine v vsaki množini po dnevni ceni.

Ako želite dobro pecivo, potem uporabljajte za prireditve istega

Dr. OETKER-jev
pecilni prašek in
Dr. OETKER-jev
vanilni sladkor

Kako prirediš
Dr. Oetkerjev
šartelj?

Zmešaj 14 dkg surovega masla s 3 rumenjaki, dodaj 1 zavoj Dr. Oetker-jeve zmesi za šartelj, ¼ l mleka in čvrst sneg 3 beljakov. Testo naj gosto teče z žlice. Peci ga v dobro nameščenem modlu pri srednji vročini!

Zahtevajte, da se Vas brije le z „Merima“ milom!

„Merima“ dečje milo ni samo nežno, nego tudi antiseptično!

„Merima“ je čisto domače podjetje. Kupuj domače proizvode!

Žika je samo ena. Če hočete piti res dobro in ne predrago kavo, zahtevajte izrecno ŽIKO. Ali prejimate mesečnik „ŽIKA“?

Času primeren zajtrk.

Člko jo pijo misijoni, mora biti vendar dobra:

„Kathreiner-Kneippova sladna kava“ s Pravim „Franckom“
V izdatnosti leži cenenost.

Veletrgovina s papirjem
M. Tičar, Ljubljana
Šelenburgova ulica 1 in Sv. Petra cesta 26

priporoča vse potrebščine za pisarne in šole, stavbne in tehnične urade po najnižjih cenah.

Velika zaloga zlatih polnilnih peres od Din 45— naprej.

**VARAŽDINSKA
INDUSTRIJA SVILE D.D.**
VARAŽDIN

izdeluje v lastni tovarni prvovrstno solidno blago po konkurenčnih cenah

Kupujte samo domače izdelke

Hubertus

Zadruga stremi za tem, da postreže svojim članom z dobrim, cenanim in domačim blagom. Zato priporočamo vsem članicam, naj kupujejo

HUBERTUS-OVO MILO

celjske milarne z zgoraj razvidno zaščitno znamko. Vsaka gospodinja naj se prepriča, da je milo enakovredno drugemu, četudi dražjemu blagu.

Cena navadnemu milu Din 5'50, kos ¼ kg, terpinovemu pa Din 6'50.

Prva
veletrgovina s papirjem
in pisarniškimi potrebščinami

IV. BONAČ

priporoča vse šolske, pisarniške in tehnične potrebščine

Prvovrstno blago! / Najnižje cene!

**DEŽNIKI
L. MIKUŠ**

LJUBLJANA, MESTNI TRG ŠTEV. 15

NA MALO
TELEFON 22-82

NA VELIKO
USTANOVljENO 1839

Zlato naše hrane

Tajnine
makaroni, spageti, juhuine zakuhe

Tako izgleda zavitek različnega, res domačega izdelka

Dr. PIRČEVE SLADNE KAVE

Članice! Z Dr. Pirčeve sladno kavo pripravite za Vašo družino prav izborno, okusno in zdravo kavo. Otrsite se predsodka, da je dobro le blago s tujimi imeni! Bodite prepričani, da izdelujejo domača podjetja blago, ki nadkriljuje tuje izdelke. Članice, ne pozabite pri naročilu vpisati Dr. Pirčeve sladne kave.

**RADENSKO
ZDRAVILNO VODO**

Uživanje te vode priporočamo tudi zdravim ljudem, ker jih osvežuje, istočasno pa tudi pospešuje izločevanje strupenih sestavin iz telesa.

Zdravilišče Slatina-Radenci
zdravi bolezni srca, živcev, ledvic in presnove.
Otvorjeno je od maja do oktobra.

Prva
veletrgovina s papirjem
in pisarniškimi potrebščinami

IV. BONAČ

priporoča vse šolske, pisarniške in tehnične potrebščine

Prvovrstno blago! / Najnižje cene!

**ČEVLJI S ČRKO
ROČNEGA IZDELKA,
ZAJAMČENO DOBRO
IN IZ PRVOVRSTNEGA
USNJA IZDELANO OD TT.**

ALOJZIJA BERTONCLJA

B ČEVLJARSKEGA MOJSTRA, LJUBNO P. PODNART, DOBITE V ZADRUŽNI TRGOVINI
POSKUSITE IN PREPRIČAJTE SE!

Protizobnemu kamnu

**SARGOV
KALODONT**

Nabavljalna zadruga uslužbencev drž. železnic, r. z. z. o. z. v Ljubljani

Centrala: Ljubljana, Masarykova cesta 17, telefon št. 2241 in 2248.

Prodajalne: { Ljubljana: { Glav. kol., Masarykova cesta 17, telefon št. 2248
Gor. kol., Bleiweisova cesta 35, telefon št. 2641
Maribor: { Koroški kol., Frankopanska cesta 34, telefon št. 2061
Glavni kol., Aleksandrova cesta 49, telefon št. 2825

Prodajamo samo članom.

CENIK št. 11
veljaven od 20. novembra 1933.

Zadruga si pridržuje pravico, objavljene cene med mesecem znižati, event. zvišati.

Na reklamacije se oziramo le takoj ob prejemu blaga! MLEVSKI IZDELKI Moka, Ogg kg 2'70 " Og " 2'70 " št. 2 " 2'50 " št. 5 " 2'25 " ajdova " 4'50 " ržena " 2'25 " koruzna " 1'30 " koruzna bela " 2'— " krmilna " 1'— Zdrob, pšenični " 3'— " koruzni " 2'25 " činkvanti " 2'75 Otrobi, pšenični drobn " —75 " pšenični debeli " 1'— " koruzni " —75 Drobtine " 6'— TESTENINE Makaroni jajčni v kartonih kg 9'50 Spageti jajčni v kartonih " 9'50 Makaroni, jajčni " 8'— " domači " 6'— Polži, jajčni " 8'— " domači " 6'— Rezanci, domači, široki " 6'— Spageti, domači " 6'— Fidelini, domači " 6'— Krpice, domače " 6'— Zvezdice, domače " 6'— Fidelini, E. B. " 16'— Rezanci, E. B. " 14'— Krpice, E. B. " 16'— Jajnine " 16'— ZRNJE Riž, Carolina kg 11'— " Ia " 7'— " Ila " 5'—	Koruzna, debela, sušena . kg 1'20 " drobna " 1'75 Kaša " 3'50 Ješprenj " 3'50 Ješprenček " 7'50 Fižol, cipro " — " prepeličar " 3'75 " ribenčan " — Leča, debela Ia " 12'— " Ila " 6'— Grah, zelen " 12'— Pčča za kure " 1'75 " " Promiul " 10'— Ptičja hrana " 7'— SLADKOR Sladkor v kockah . . . kg 15'50 " sipa drobna . . . " 13'75 " sipa debela . . . " 13'85 " v prahu " 15'75 Bonboni " 26'— " polnjeni Ia " 40'— " polnjeni Ila " 30'— Kandis " 23'— Margo slad " 44'— Bonbonijera " 48'— Šumeča limonada . . . kom. 1'— Obeski (sladkorčki) za božično drevo " —50 SOL Sol, fina kg 8'— " morska " 2'75 " namizna " 3'50 KAVA Kava, Perl kg 72'— " Portorico " 72'— " surova Ia " 58'— Kava, surova Ila . . . kg 46'— " žgana " 66'— " žgana »Special« . . . " 78'— " žgana Rio " 56'— " Hag vel. zav. 27'— " Hag mali " 14'—	ŽITNA KAVA Ječmenova, slajena, za- družna kg 10'— Ječmenova, zadružna . . . " 7'— Ržena, slajena, zadružna . . " 11'— Dr. Pirčeva " 12'50 Kneipp " 12'50 " v dozah à ¾ kg doza 10'— Proja kg 8'— Žika " 13'— Uvedli smo v lastnih zavojih domač izdelek žitne kave ter ga damo članom v primeru, če niso izrecno naročili znamke kake druge žitne kave. OSTALE KAVINE PRIMESI Figova kava kg 22'— Enrilo " 20'— Enrilo doza 16'— Redilna kava kg 20'— Cikorija Franck " 16'— " kolinska " 16'— " Favorit " 16'— MAST Mast kg 16'— Mast v dozah po 5 kg . . . d. za 85'— Ceres, bel, rumen g 21'— Čajno maslo Ia " 3'— " Ila " 29'— Kuhano maslo " 28'— Zaseka, domača " 15'— MESNI IZDELKI Slanina, soljena g 17'— " tirolska " 20'—
---	---	--

Slanina, krušna kg	17—	Polenovka, suha kg	22—	Paradižniki 1/4 „ Kulpin „	5—
„ „hamburška«	20—	Med, ajdov „	16—	„ 1/2 „ „ „	11—
„ prekajena, debela . . .	19—	Med, cvetlični kg	18—	Marmelada Ila kg	19—
„ papricirana	18—	„ „ vel. kozarec	20—	„ „ jabolčna doza à „	20—
Salame, ogrske	56—	„ „ mali kozarec	12—	Brusnice kg	24—
„ milanske	56—	„ „ vel. lonček	7—	Marmelada, marelna . . .	29—
„ toristovske	56—	Med, cvetlični, sred. lonček	3-75	„ „ marelna doza à 1 kg	30—
„ domače Ia	—	„ „ mali lonček	1-75	Ovomaltine velika	56—
„ domače Ila	—	Sir, Chalet Ia kom.	3—	„ „ srednja	32—
„ krakovske	25—	„ „ Ila	1-50	„ „ mala	16—
„ letne	20—	„ „ trapistovski kg	19—	Citronat kg	100—
„ navadne	10—	„ „ Ia	25—	Kapni	40—
„ tirolske	22—	„ „ »Parmezan« kg	90—	Soda bicarbonat	14—
„ »Mortadela«	30—	Kvargelni kom.	50—	Kruh, črn in bel	2—
„ posebne	20—	Maggi, velike stekl.	28-50	Kvas kg	28—
„ slaniška	25—	„ „ srednje	17—	Jajca, dnevna cena	kom. 125
Paštete, jetrne	25—	„ „ male	11—		
„ „ srnine	25—	„ „ na drobno dkg	1-50		
Salame, pariške	20—	„ „ juha gobova zav.	—		
„ jezikove	24—	„ „ grahova	—		
Francoski jezik	36—	Juhan, velike stekl.	12—		
Safalade kom.	2—	„ „ male	6—		
Hrenovke	2—	„ „ na drobno dkg	1—		
Debrecinke kg	22—	Koeke za juho »Graf«	kom. 1—		
Klobase, kranjske	kom. 4—	„ „ „ »Maggi«	1-25		
„ suhe	4—	Guljaš, ekstrakt zav.	4—		
Meso, prekajeno vratina . .	kg 19—	Gorčica (zenf) koz.	9—		
Kare brez kože	20—	Gorčica kg	20—		
Kare s kožo	18—	Keksi v zavitkih zav.	6—		
Sunke, dalm., v narezu . . .	—	„ „ „ à 1 kg kg	20—		
„ „ cele	—	„ „ na vago	20—		
„ s kožo in brez kože . . .	24—	„ „ v aeroplanih kom.	24—		
„ „ kuh.v narezu	45—	„ „ v pločev. dozah doza	24—		
„ „ praške dnev. cena . . .	—	Otroški piškoti zav.	15—		
„ „ zvite	21—	Napolitanke, dolge kom.	1—		
Reberca brez kože	17—	„ „ „ zav.	15—		
Carsko meso	16—	Dezert šnite kom.	2—		
Prsni vršci	15—	Oblati zav.	15—		
Plečeta, cela	19—	Guljaž, goveji doza	8—		
Krače	10—	Jetrna pasteta	5—		
Jeziki, goveji	26—	Sardelna pasteta	6—		
„ „ svinjski	20—	Čaj v dozah vel. d.	26—		
Rep, svinjski	10—	„ „ „ m. d.	14—		
Svinjski parklji	5—	Čaj v zavitkih zav.	3-50		
Svinjske glave brez kosti . .	10—	„ „ „	6-50		
Tlačenka	15—	„ „ „	7-50		
Ocvirki, domači	5—	„ „ „	14—		
Krvavice	8—	Brazilski Mate čaj	3-50		
		Čaj na vago kg	96—		
		Kakao Ia	48—		
		„ „ Ila	38—		
		Čokolada à 1/4 kg tabl.	10—		
		„ „ à 1/10 „	4-50		
		„ „ à 1/20 „	2-50		
		„ „ z lešniki 1/2 kg	29—		
		„ „ „ 1/4 „	20—		
		„ „ „ 1/2 „	12—		
		„ „ „ 1/4 „	2-50		
		„ „ mlečna 1/4 kg	5-50		
		„ „ „ 1/2 „	11—		
		Paradižniki 1/4 kg Scedep doza	5-50		
		„ „ 1/2 „	13—		

DELIKATESE

Sardine kom.	02—
„ 1/4 kg škat.	11—
„ „ velike 1/4 kg	7—
„ „ srednje 1/4 kg	6—
„ „ male 1/10 kg	3-50
Sard. obr. s kaper., velika . .	8—
„ „ „ mala	4—
Sardele, v slani vodi . . . kg	12—
„ „ očičene kom.	—50
Tunina škat.	16—
Slaniki, novi	2—
Rusi	—

SADJE

Jabolka po kvaliteti . . . kg	4— do 6—
Češplje, sveže kg	—
„ suhe, domače	—
„ suhe, bosanske	9—
Hruške, suhe, maslenke . . .	7—
„ „ sveže	—
Breskve, sveže	—
Marelce, sveže	—
Grozdje	—
„ v pločev. dozah doza	24—
Otroški piškoti zav.	15—
Napolitanke, dolge kom.	1—
„ „ „ zav.	15—
Dezert šnite kom.	2—
Oblati zav.	15—
Guljaž, goveji doza	8—
Jetrna pasteta	5—
Sardelna pasteta	6—
Čaj v dozah vel. d.	26—
„ „ „ m. d.	14—
Čaj v zavitkih zav.	3-50
„ „ „	6-50
„ „ „	7-50
„ „ „	14—
Brazilski Mate čaj	3-50
Čaj na vago kg	96—
Kakao Ia	48—
„ „ Ila	38—
Čokolada à 1/4 kg tabl.	10—
„ „ à 1/10 „	4-50
„ „ à 1/20 „	2-50
„ „ z lešniki 1/2 kg	29—
„ „ „ 1/4 „	20—
„ „ „ 1/2 „	12—
„ „ „ 1/4 „	2-50
„ „ mlečna 1/4 kg	5-50
„ „ „ 1/2 „	11—
Paradižniki 1/4 kg Scedep doza	5-50
„ „ 1/2 „	13—

TEKOČINE

Kis za vlaganje l	3—
„ vinski 6%	4-50
„ navadni 6%	3—
Olje, namizno	13—
„ „ italijansko	18—
„ bučno	15—
„ olivno	16—
Brandy 0-35 l stekl.	32—
„ 1/10 l	52—
Rum, Ila à 1/2 l	20—
„ „ Ia à 1/2 l	34—
„ „ Ia à 1 l	58—
Žganje, borovničar à 1/2 l „	22—
„ hruševac à 1/2 l	18—
„ tropinovec à 1/2 l	18—
„ brinjevec à 1/2 l	18—
„ slivovka à 1/2 l	18—
„ „ marelna à 1/2 l	18—
Florijan grenki ali sladki l	42—
Vino Vermut	24—
„ „ belo, štajersko	10, 12
„ „ oviček	8—
„ „ dalmatinsko, belo	7—
„ „ Opolo	7—
Prošek	18—
Francosko žganje vel. stekl.	52—
„ „ „ sred. „	26—
„ „ „ navadno mala „	10—
Rum, esenca stekl.	8—
Malinovec à 1/2 l	15—
Malinovec na vago kg	19—
Rogaška voda à 1/2 l stekl.	7—
Rogaški Donati à 1 l	6-50
Radenska voda 1/2 l	7—
Grenka voda Fr. Jožefova „	14—
„ „ Palma	10—
Chabeso stekl.	2—
Panonski biser	32—

DIŠAVE

Popper, cel in zmlet zav.	3—
Cimet, „ „ „	3—
Klinčki (žbice)	2-50
Piment, cel in mlet	2-50
Lavorjevo zrnje (lorber) . . .	1—
„ „ listje	1—
Krema, črna vel. škatl.	12—
„ „ „ sred. „	7—
Kumna	2-50
„ „ mala	5—
Muškatovi orehi kom.	—50
Muškato cvet zav.	3—
Vanilija v šibkah kom.	1—
Žafran zav.	—75
Paprika, huda	3—
„ „ sladka	3—
Ingver	3—
Korjander	2-50
Majoran kg	64—
Kamilce	24—

POTREBŠČINE ZA PERILO

Milo, Benzit kos	5—
„ Zlatorog, navadno kg	11—
„ „ „ terpent.	13—
„ „ „ Hubertus, sivo	9-50
„ „ „ navadno	11—
„ „ „ terpent.	13—
„ „ „ Schicht, navadno	12—
„ „ „ terpent.	14—
„ „ „ Merima	12—
„ „ „ Sunlight kom.	2—
Soda za pranje kg	1-75
Lug	4—
Plavilo v kockah zav.	2-50
Plavilni papir	1-50
Boraks	2-50
„ „ carski škatl.	5-75
Škrob rižev	5—
„ „ „ zav.	1-50
Henko soda	3—
Ženska hvala	2-50
„ „ „ škatl.	6—
„ „ „ pudr, Elida	10—
Krtače za zobe, velike kom.	12—
„ „ „ male	8—
„ „ „ roke	2-50
„ „ „ obleke	16—
„ „ „ ribanje	4—
„ „ „ parkete	27—
Omela bombažna (pavola) „	36—
Impregnacija za bombaž- na omela kg	70—
Omela za parkete kom.	24—
„ „ mala	12—
Metle, velike	10—
„ „ male	6-50
Metlice, otroške	5—
„ „ za obleko	6—
„ „ za posodo	1-25
Čistilo za parkete vel. tuba	24—
„ „ „ mala „	13—
Sídol tuba	5-50
Svitol	4-80
Vim kom.	2-50
Hobby prašek	6—
Ominol	2-50
Pesek za email posodo zav.	1—
„ „ „ „ s prep.	1-50
„ „ „ „ „	2—
„ „ „ „ „	3-25
Peščeno milo za roke	4-50
Prašek za srebro in zlato . . .	3-25
Smirkovo platno pola	1-50, 2-25
Tepači, veliki kom.	18—
„ „ „ „ „	13—
„ „ „ „ „	8—
Olje za šivalne stroje stekl.	4—
Platnene vrečice, male kom.	8—
„ „ „ „ „	12—
„ „ „ „ „	15—
Morska trava Ila kg	4—
Hranilniki kom.	40—

Vrvice za čevlje, črne, kratkepar	1-25
„ „ „ rjave, kratke „	1—
„ „ „ rjave, dolge „	1-50
Vezalke, usnjene	2—
Olje za namazanje podplatovstekl.	8—

DRUGE POTREBŠČINE

Kalodont tuba	6-50
Chlorodont	6-50
Doromad	6-50
Odol vel. stekl.	65—
„ „ „ sred. „	35—
„ „ „ mala „	22—
„ „ „ stekl.	20—
„ „ „ Parfem	16—
„ „ „ mala stekl.	12—
„ „ „ vel. „	24—
„ „ „ Esenc za kolonsko vodo stekl.	16—
„ „ „ Krema za kožo tuba	12—
„ „ „ Vazelin, Elida škatl.	6—
„ „ „ Pudr, Elida	10—
„ „ „ Krtače za zobe, velike kom.	12—
„ „ „ male	8—
„ „ „ roke	2-50
„ „ „ obleke	16—
„ „ „ ribanje	4—
„ „ „ parkete	27—
„ „ „ Omela bombažna (pavola) „	36—
„ „ „ Impregnacija za bombaž- na omela kg	70—
„ „ „ Omela za parkete kom.	24—
„ „ „ mala	12—
„ „ „ Metle, velike	10—
„ „ „ male	6-50
„ „ „ Metlice, otroške	5—
„ „ „ za obleko	6—
„ „ „ za posodo	1-25
„ „ „ Čistilo za parkete vel. tuba	24—
„ „ „ mala „	13—
„ „ „ Sídol tuba	5-50
„ „ „ Svitol	4-80
„ „ „ Vim kom.	2-50
„ „ „ Hobby prašek	6—
„ „ „ Ominol	2-50
„ „ „ Pesek za email posodo zav.	1—
„ „ „ „ s prep.	1-50
„ „ „ „ „	2—
„ „ „ „ „	3-25
„ „ „ Peščeno milo za roke	4-50
„ „ „ Prašek za srebro in zlato	3-25
„ „ „ Smirkovo platno pola	1-50, 2-25
„ „ „ Tepači, veliki kom.	18—
„ „ „ „ „	13—
„ „ „ „ „	8—
„ „ „ Olje za šivalne stroje stekl.	4—
„ „ „ Platnene vrečice, male kom.	8—
„ „ „ „ „	12—
„ „ „ „ „	15—
„ „ „ Morska trava Ila kg	4—
„ „ „ Hranilniki kom.	40—

Najsolidnejše DEŽNIKE in NOGAVICE dobavlja tovarna

VIDMAR

Ljubljana, Pred Škofijo 19

Podružnice v Ljubljani,

Zagrebu in Beogradu

Železnina, kuhinjske potrebščine, okovje

po nizki ceni pri

B. Žilič

trgovina z železnino, porce-
lanom in steklenino

Ljubljana

Dunajska 11 (poleg Figovca)

UNION

čokolada

bonboni

karameli

**CEL TRAVNÍK
V PRALNEM KOTLU!**

Kakor spravi solnce, kadar belimo perilo na travniku, na milijone kisikovih mehurov skozi makro perilo, prav tako potisne Radion na milijone kisikovih mehurov s čistilno peno milo vred že med pranjem skozi tkanino. Veliko bolj zanesljivo in hitro postane na ta način perilo snežno-belo in čisto!

**Schichtov
RADION**

**DELUJE V KOTLU
KAKOR SOLNCE NA TRATI**

»SIDOL«

priznано najboljšo sredstvo za
čiščenje in poliranje vseh kovin

MED CVETLIČNI

letošnji pridelek, najboljšo kakovosti, ki krepi srce in živce, dobiš